

"הפועל הצעיר" הגרמני – פרשה של קבוצת אינטלקטואלים (1917 – 1920)

עניינו של מאמר זה הוא "הפועל הצעיר" הגרמני בתקופת השנים 1917 – 1920. בתקופה זאת קם וצמח "הפועל הצעיר" הגרמני, אלה היו אף השנים שבהן הגיעה השפעתו בציונות הגרמנית לשיאה, ואשר במהלכן תרם תרומה חשובה בהנחת היסודות ל"התאחדות", הארגון העולמי של "הפועל הצעיר", ועל-ידי כך הופיעה הציונות הגרמנית לראשונה כגורם גם בתנועת העבודה הציונית.

א.

באוקטובר 1917, בברלין, יסדו חמישה או שישה צעירים, וביניהם חיים ארלוזורוב, בן ה-18, וישראל רייכרט, שהיה סטודנט מארץ-ישראל ואיש העלייה השנייה, את "המפלגה הציונית הסוציאליסטית העממית 'הפועל הצעיר'" בגרמניה. היה זה הנסיון הראשון להקים מפלגה ציונית-סוציאליסטית בקרב הציונות הגרמנית, אשר היתה רחוקה מכל מחשבה על מזיגה בין ציונות וסוציאליזם.

יש להבהיר כאן, כי בדברנו על "הפועל הצעיר" הגרמני, איננו מתכוונים דווקא לאותה תנועה בגבולות הרייך הגרמני, שהיו מאורגנים בה יהודים בני גרמניה ומהגרים מאירופה המזרחית כאחד, אלא בעיקר, לזרם רעיוני אשר נוצר בתוך מה שמקובל לכנות "הציונות המערבית", והיה תופעה סוציולוגית-רעיונית אופיינית לארצות אירופה המרכזית – גרמניה, אוסטריה, בוהמיה – בשליש הראשון של המאה ה-20. אולם במאמר זה נשתמש בכינוי "גרמני", באשר מבחינה ארגונית ומבחינת פעולתו הפוליטית, עיקר כוחו של "הפועל הצעיר" המערבי היה בגרמניה, אף כי אחדים מאישיו הבולטים באו מווינה, ובעיקר מפראג, מחוג "בר-כוכבא" המפורסם.

מייסדי "הפועל הצעיר" בגרמניה התכוונו ללא ספק להקים גם באירופה המרכזית מפלגה-אחות ל"הפועל הצעיר" הארץ-ישראלי, זאת בשילוב עם המגמה ליצור מסגרת מפלגתית עולמית מקבילה וכמשקל שכנגד ל"פועלי-ציון", אשר היתה עד אז מפלגת הפועלים היחידה בתוך ההסתדרות הציונית

העולמית. באירופה המזרחית היו קיימים כבר מאז התקופה שמלפני מלחמת העולם, קשרים בין אגודות "צעירי-ציון" לבין "הפועל הצעיר" בארץ-ישראל, אשר מקצת מייסדיו היו עצמם יוצאי האגודות הללו, שבהן גם התגבשו כמה מתפיסות היסוד שלו. הקשרים בין "צעירי-ציון" באירופה המזרחית לבין "הפועל הצעיר" בארץ-ישראל היו הדוקים מאוד מן הבחינה האישית, החברתית והרעיונית, אך האגודות לא הגיעו לידי איחוד ארגוני, אם כי נעשו צעדים בכיוון זה בזמן הקונגרסים הציוניים, החל משנת 1907.¹ בשיחות אלה הגיעו הצדדים להסכמה בקונגרס הציוני הי"א, בשנת 1913, אך מלחמת העולם הראשונה קטעה את המהלכים והאיחוד בין שתי התנועות לא יצא לפועל.

בתקופת מלחמת העולם הראשונה התרכזו בגרמניה אלפי פועלים יהודים מאירופה המזרחית, וביניהם רבים אשר היו חברים באגודות "צעירי-ציון". מתוכם התלכדה עתה סביב ארלוזורוב וישראל רייכרט אותה קבוצה קטנה, אשר יסדה את "הפועל הצעיר" בגרמניה.

בתקופה של שנה אחת היה הסניף הברלינאי, הסניף היחידי של המפלגה בגרמניה; אולם אחרי מהפכת נובמבר 1918 הוקמו עוד סניפים בערים שונות, בעיקר בערים, שבהן היו קיימים ריכוזים של פועלים יהודים מאירופה המזרחית.

בקיץ 1919 קיימה המפלגה את ועידתה הראשונה וגיבשה שם את עמדתה לקראת הוועידה העולמית של "הפועל הצעיר" שנועדה למארס 1920 בפראג. בשנה זו השתתפו כבר כארבעים צירים של "הפועל הצעיר" בוועידה השנתית של הסתדרות ציוני גרמניה, והמפלגה הפכה, בתוך זמן קצר, לגורם חשוב ובעל-השפעה בציונות הגרמנית.

החל מינואר 1919 הופיע דו-שבועון בשם *Die Arbeit*² ('העבודה'), ככלי-ביטוי של המפלגה, אולם עוד לפני כן, בשנת 1918, הוציאה לאור קובץ בשם *Land und Arbeit* ('ארץ ועבודה'), ובראשו מאמר של ח. ארלוזורוב (חתום ח. כן-שאול) "פתח דבר".³

במאמר קובע ארלוזורוב, כי הגיע הזמן "לגלות לנוער בבהירות ובאופן חד-משמעי את האמת על אודות ארץ-ישראל, להצביע על דרישותיה, ועל מה שלא היה ברשותנו, אך חייב להיות בידינו, אם ברצוננו לחדש חידוש יסודי

1. יוסף שפירא, הפועל הצעיר - הרעיון והמעשה, תל-אביב תשכ"ז, עמ' 62.
 2. *Die Arbeit - Organ der Zionistischen Volkssozialistischen Partei Hapoel Hazair*
 3. התרגום העברי של מאמר זה הופיע ב"הפועל הצעיר", 37 (תש"ח).

ומלא את פני האומה. בעל המאמר מעמיד לפני הנוער שתי דרישות מרכזיות, אחת סוציאלית - עבודה, ואחת תרבותית - עברית. בשתיהן מתמצית מהותו של "הפועל הצעיר" בארץ-ישראל. להלן מודיע מחבר המאמר, כי "הפועל הצעיר" החליט לפעול עתה גם בגולה. הוא יהווה את "מפלגת החלוץ הגדולה שמתוך עתודותיה תשאב ארץ-ישראל את הכוחות הנחוצים לה לתקופת בנין הארץ. על "הפועל הצעיר" למלא גם "יעוד סוציאלי גדול. בניגוד למפלגת "פועלי-ציון" המבוססת על תורת מלחמת המעמדות ועל דבקות בשפה האידית, הרי נקודת המוצא שלו היא "תפיסה נכונה של ההיסטוריה היהודית וראיית ההווה, המכירה בייחוד של מצבנו התרבותי והסוציאלי. הסוציאליזם של "הפועל הצעיר" הוא עממי ומעורר את ההכרה, כי "ארץ-ישראל החדשה תהיה גם ארץ-ישראל מחודשת מבחינת חיי השותפות."

את הרעיון של "סוציאליזם עממי" קיבל ארלוזורוב, ללא ספק, מ"צעירי-ציון" באירופה המזרחית. "צעירי-ציון" היו לפני מלחמת העולם הראשונה תנועה בלתי מגובשת, מן הבחינה הארגונית ומן הבחינה האידיאולוגית גם יחד, והתרוצצו בה השקפות שונות. אחדות מן האגודות של "צעירי-ציון" היו קרובות לזרמים סוציאליסטיים, בעיקר סוציאלי-רבולוציונריים, אם כי לא הגדירו את עצמם כמפלגה ציונית-סוציאליסטית.⁴ אולם במלחמת העולם, ובעיקר לאחר מהפכת פברואר, התחזקו המגמות הסוציאליסטיות ובוועידתם השניה בפטרבורג, באוגוסט 1917, הכריזו "צעירי ציון" על עצמם כפרקציה סוציאליסטית בתוך ההסתדרות הציונית, ואימצו את הפרוגרמה הבאה:

ביצאה מתוך הפרוגרמה הבאזילאית, רואה סיעת "צעירי-ציון" בציונות תנועה העומדת מעל לאינטרסים מעמדיים. הסיעה מכירה, שבמטרתה הסופית של הציונות - והיא תחיית העם היהודי בארץ-ישראל - מעוניינות קודם כל השכבות העובדות של העם היהודי. היא נסמכת אם כן בפעולתה הממשית, בפוליטיקה שלה, על תפקידו הלאומיים וההיסטוריים ועל חייו היומיים של הציבור היהודי העובד. בהכירה שגאולתו הלאומית, הפוליטית וגם הכלכלית של העם ושל החברה, כמו גם השתתפותו של העם בפרוצס ההתפתחות

4. "עד הוועידה השנייה, בשנת 1917, לא הופענו כסוציאליסטים, כי אם כאקטיביסטים ציונים, כדורשי חלוציות, כתומכי תנועת הפועלים היהודים, ואל לנו להתקשט בנוצות לא לנו" - אריה טרטקובר, תולדות תנועת העובדים היהודים, וארשה תר"ץ, חלק ב, עמ' 92.

"[...] בכל אופן, עד 1917 לא היה בתוך "צעירי ציון" כל זרם סוציאליסטי בולט - "צעירי ציון" כתנועה לא היתה סוציאליסטית" - ישראל ריטוב, פרקים בתולדות "צעירי ציון", עמ' 15.

הכללית, תאפשר רק אז אם ייווצרו התנאים בשביל חיים לאומיים בריאים, שואפת הסיעה ליצור בארץ-ישראל מרכז פוליטי העומד ברשות עצמו ובנוי על יסודות סוציאליסטיים בריאים, וגם לארגן את העם בגולה על יסודות אוטונומיה לאומית-פוליטית (אישית).⁵

פרוגרמה זאת קיבלה ביסוס אידיאולוגי במועצה הכל-אוקראינית של "צעירי-ציון" בפברואר 1919. מועצה זו קיבלה החלטה, שבה נאמר, כי הסוציאליזם היהודי, בדומה לסוציאליזם של כל אומה, קשור אורגנית בתכונות הלאומיות, התרבותיות, הפסיכולוגיות והסוציאליות של האומה היהודית, כפי שנוצרו והתפתחו במשך דורות. על הפרקציה העממית "צעירי-ציון" להישען במאבקה על כל מעמד העובדים בעם היהודי, המעמד שבו מרוכזים כל גורמי העבודה והעמל.⁶

היה זה איפוא סוציאליזם לא מארכסיסטי, אשר גרס כי נושא ההגשמה הסוציאליסטית אינו רק מעמד הפועלים, אלא כל השכבות העובדות שבעם היהודי. כמו כן הדגישו "צעירי-ציון", כמו הסוציאליסטים העממיים הרוסיים, את המומנט האידיאליסטי בהגשמת הסוציאליזם.

את תכנית פטרוגרד של "צעירי-ציון" אימצו לעצמם אנשי "הפועל הצעיר" הגרמני, אולם הוסיפו פיסקה שבה הם נוקטים "עמדה החלטית יותר" מאשר זו של "צעירי-ציון". בנספח להצעת התכנית נאמר כי

מתוך הכרה, כי הציונות תתגשם סופית רק על-ידי בנין חיי העם היהודיים על יסודות הצדק הסוציאליסטי והעבודה הפרודוקטיבית, שואף "הפועל הצעיר" בהתאם לדרישת הסוציאליזם, להלאמת הקרקע, התעשייה והמסחר בארץ-ישראל וגם לפרודוקטיביוציה מחדש של החיים היהודיים בארץ-ישראל.⁷

בתוספת זאת באה לידי ביטוי מגמה ראדיקלית יותר שעליה עוד נעמוד בהמשך מאמר זה, מגמה אשר היתה אופיינית לסוציאליזם של קבוצת אינטלקטואלים כמו זו שהתרכזה ב"הפועל הצעיר" הגרמני.

להצעת התכנית צורף מאמר אידיאולוגי של לודויג שטראוס. במאמר זה, שמערכת "די ארבייט" העמידה לדיון, הובעו רעיונות סוציאליסטיים שאינם מבית מדרשם של "צעירי-ציון" ומקורם בעיקר בתורתו של גוסטב לנדאואר. ההשקפה הזאת מתארת את נוקי הציביליזציה המערבית, את העבודה המיכנית, והיא חותרת ליצירת צורות עבודה לא רק על-פי שיקולי יעילות,

5. טרטקובר, עמ' 93.

6. ראה: יוסף שפירא (עורך), א. קפלן, חזון ומעש, תל-אביב תשל"ג, עמ' 63.

7. *Die Arbeit*, 1 (15.1.1919).

אלא שיהיו הולמים את צרכיו המהותיים של האדם העובד. זו השקפה המעדיפה את הצרכים העצמיים על-פני כושר ההתחרות בשוק העולמי. היא גורסת הקמתן של קהילות מקומיות קטנות ודצנטרליזציה מרחיקת-לכת ודוגלת בחריות האדם.

תפיסתם הסוציולוגית של "צעירי-ציון" ורעיונות אלה מוזגו על-ידי ארלוזורוב הצעיר למסכת כוללת בחיבורו הפרוגרמטי "הסוציאליזם העממי של היהודים", אשר נחשב לאחר מכן לחיבור-יסוד של האידיאולוגיה הסוציאליסטית של "הפועל הצעיר" הגרמני.⁸

נקודת המוצא של חיבור זה היא ההכרה בקיומה של "היחידה החיונית ביותר של כל ההוייה האנושית: האומה". התעלמותו ממנה היתה הטעות הקשה ביותר של הסוציאליזם, קובע ארלוזורוב.

אמנם הסוציאליזם הכיר בטעותו ונאלץ "לחלק את עצמו לשורה של תנועות סוציאליסטיות עממיות שונות זו מזו", אך שינוי הקו לא כלל את היהודים. אם אפשר להבין את התקוממותן של מפלגות מהפכניות כנגד הלאומיות ההופכת לשוביניזם, הרי לא כן הדבר אצל היהודים. הלאומיות היהודית היא "לאומיות של רעבון". לעם היהודי אין קנין, "כל האומה כולה, פרולטרניים אנחנו מן הבחינה הלאומית." השאיפות והאינטרסים הלאומיים היסודיים הם אצל היהודים משותפים לכל שדרות האומה. "לכן מחויב הסוציאליזם היהודי להיות לאומי",⁹ אולם הסוציאליזם היהודי צריך להיות לאומי גם משום מבנהו המיוחד של העם היהודי, החסר חלוקה מעמדית במובן המקובל.

הנחותיו של הסוציאליזם המארכסיסטי המעמדי אינן תופסות כאן כלל. לכן מצווה הסוציאליזם היהודי לחפש לעצמו דרכים משלו. סוציאליזם זה איננו יכול להתגשם במלחמת מעמדות, שכן עליו להתבסס על כל השכבות העובדות שבעם ודרכו צריכה להיות דרך הבנין הכלכלי החיובי ויצירת הלך מחשבה סוציאליסטי.

אולם ארלוזורוב דוחה את הסוציאליזם המעמדי לא רק מפני שאינו הולם את המציאות של החברה היהודית, אלא גם מפני שאיננו מתאים "לעמדתנו הפנימית כלפי הסוציאליזם, שהוא בשבילנו ענין של צדק ויושר ולא שאלה של שכר ומשכורת." אך כאן מסתבר, כי הסוציאליזם היהודי אינו סגולי ליהודים, אלא יש לו מקבילה בסוציאליזם של הנארודניקים הרוסיים, שגם הוא עממי ואידיאליסטי.¹⁰

8. המובאות הן לפי התרגום העברי, כתבי חיים ארלוזורוב, תל-אביב תרצ"ד, כרך ג.

9. שם, עמ' 27, ההדגשה במקור.

10. שם, עמ' 36.

אך לפני הסוציאליזם היהודי ניצבים תפקידים מיוחדים, ובעיקר הצורך בפרודוקטיביוזיה של הכלכלה היהודית והשתרשותו של העם בקרקע המולדת. תפקידים אלה מחייבים התחדשות מוחלטת של האדם היהודי, כאן שורש התביעה לעבודה עברית. אך הסוציאליזם היהודי של ארלוזורוב שוב חורג מגבולותיו הלאומיים, ו"תוצאותיו של הזרם הזה הן כיום האנושיות המלאה והטהורה". התביעה לעבודה מופנית אל כל אדם באשר הוא אדם, כי "האדם הלא-עובד הוא בעצם גם הלא-חברתי, הבלתי-משותף לקיבוץ האנושי."⁹

בבקרו את השפעתה ההרסנית של הציביליזציה המודרנית, תובע ארלוזורוב את ההתחדשות הנפשית של האדם, כתנאי ליצירת החברה החדשה. חברה חדשה זו מצטיירת בעיניו כקואופרטיבית (-genossenschaftlich) שיתופית, ובה אפשר יהיה להתגבר על הניכור שבחברה הקפיטליסטית. צורך ראשון הוא ליצור רוב יהודי בארץ-ישראל. התנאים לכך הם הלאמת הקרקע, אוצרות האדמה ואמצעי התחבורה, אולם הסוציאליזם העממי הציוני אינו מסתפק רק בדרישות בתחום המשקי, אלא הוא גורס גם מהפכה תרבותית ויצירת תרבות עברית.

תנועת "הפועל הצעיר" (העולמית) צריכה להיות התנועה אשר "מגמתה היא להעמיד את עם ישראל כחבר יוצר שווה-זכויות בתוך ברית הלאומים הסוציאליסטיים ושיחד עם זה היא תנועה לאומית במעמ"קיה במובן האמיתי והנאצל של המושג הזה." היא צריכה להיות תנועה סוציאליסטית, אשר "אמצעיה הם לא שיסוי מעמד במעמד ושלטון מעמדי, כי אם יצירת הלך-מחשבות שיתופי ודעה שיתופית בקרב העם. תנועה אשר מגמתה היא לכבוש את ארץ-ישראל על-ידי כוח-הרצון של האידיאליזם [...]."¹⁰

במשפטי סיום אלה מסכם ארלוזורוב את חיבורו "הסוציאליזם העממי של היהודים". לא קשה לגלות בחיבורו של ארלוזורוב, נוסף להשפעתו של הסוציאליזם העממי הרוסי, גם את תפיסת הלאום והעבודה של א.ד. גורדון ורעיונותיהם החברתיים של ג. לנדאואר ואף של פ. קרופוטקין. התמזגותם במחשבתו של ארלוזורוב בן ה-20 ובאישיותו הבולטת עשויה היתה לעשות אותו כבר בגיל צעיר לדמות המרכזית ביצירת "ההתאחדות", שבה עתידים להתאחד שלוש תנועות שמקורות יניקתן היו קרובים: "צעירי-ציון", "הפועל הצעיר" הארץ-ישראלי וקבוצה של אינטלקטואלים ציונים צעירים מערביים.

9. שם, עמ' 51.

10. שם, עמ' 86, ההדגשות במקור.

בצידו של ארלוזורוב, האינטלקטואלים הצעירים הללו הם הם אשר הטביעו את חותמם על דמותו החברתית והרוחנית של "הפועל הצעיר" הגרמני ועשוהו לתופעה מיוחדת בתולדות תנועת העבודה הציונית. אינטלקטואלים צעירים אלה, ואף אישים מרכזיים בציונות המערבית, כגון מארטין בובר, הוגו ברגמן, קורט בלומנפלד ואחרים, נמשכו בשנים 1918–1919 אל "הפועל הצעיר". משקלו של "הפועל הצעיר" בהסתדרות הציונית הגרמנית היה נכבד והיה לו חלק מכריע בכינוס הוועידה העולמית של "הפועל הצעיר" (פראג באביב 1920), ובהקמתה של "ההתאחדות", כמסגרת עולמית של מפלגות "הפועל הצעיר" והקרובים לה בקרב "צעירי־ציון" בארצות שונות.

אף כי "הפועל הצעיר" הגרמני התקיים כמסגרת "ההתאחדות" עד לאיחודה עם "הברית העולמית פועלי־ציון־צ"ס" במקביל וכהשלמה לאיחוד בין "הפועל הצעיר" ו"אחדות־העבודה" בארץ־ישראל, היינו עד לשנות השלושים, אין ספק, כי בשנים 1918–1920 היה בשיא השפעתו הרוחנית והרעיונית בקרב חלקים נרחבים של האינטליגנציה הציונית המערבית. אמנם "ההתאחדות" מילאה גם בשנים הבאות תפקיד חשוב בהסתדרות הציונית העולמית, אך דווקא רבים מבין האינטלקטואלים, אשר רב היה חלקם בגיבוש רעיונותיו ועמדותיו של "הפועל הצעיר" הגרמני וביסוד "ההתאחדות", כגון מארטין בובר, הוגו ברגמן, רוברט ולטש, הנס כהן ואחרים, שוב לא מצאו בו את מקומם, הם נדחקו לקרן־זווית ונטשו אותו במוקדם או במאוחר.

ב.

בייסודו של "הפועל הצעיר" בגרמניה באו לידי ביטוי שתי מגמות אשר הלכו והתחזקו בקרב הדור הצעיר של הציונות הגרמנית: התקרבות אל ציבור הפועלים, בני העליה השניה בארץ מזה, ואל יהדות אירופה המזרחית מזה. הציונות הגרמנית דגלה כמובן באחדותו של העם היהודי, ושללה כל הפליה בין ציונים "גרמניים" לבין ציונים "מזרחיים", אך למעשה התקיימו בתוכה מחיצות חברתיות מוחשיות למדי בין האקדמאים הציונים, גרעינה האינטלקטואלי והחברתי של התנועה הציונית הגרמנית, לבין הציונים שמוצאם אירופה המזרחית, אשר השתייכו רובם אל שכבות זעיר־בורגניות ואף פרולטריות (בעיקר אחר פרוץ מלחמת העולם הראשונה).¹¹ אם כי בגרמניה היתה קיימת הסתדרות ציונית אחת, בלתי־מפלגתית, לרוב

11. Walter Preuss, "Juedische Jugend und juedische Arbeiter", *Die Arbeit*, 3 (15.2.1919)

התנהלה הפעילות החברתית והרעיונית במסגרות נפרדות של אקדמאים (איגודי הסטודנטים KJV), מזה ושל בעלי-מקצועות אחרים, בעיקר סוחרים (ברית הרצל), מזה. הדיונים הרעיוניים החשובים התנהלו במסגרות של האיגודים האקדמאים. הם התבססו במידה רבה על כתיבי הספרות והפילוסוף-פיה הגרמנית ומן המשתתפים נדרשה בקיאות רבה בתחומים אלה. היה זה עולם זר למדי בשביל רובם של ציוני המזרח, כשם שההווי והתרבות של יהדות אירופה המזרחית היו זרים לציוני גרמניה. אין גם להכחיש כי ציוני גרמניה לא חסרו מידה של רגשי עליונות כלפי חבריהם מארצות אירופה המזרחית "הנחשלות", וראו את עצמם בגלוי או בסתר כמין מיסדר מנהיגים וקצינים של התנועה הציונית בכללותה. מגע ממשי עם ה"מזרחיים" התנהלה למעשה רק עם השכבה הקטנה של אקדמאים שבקרב האחרונים.¹²

אולם תוך כדי שירותם בצבא הגרמני (והאוסטרו-הונגרי) במלחמת העולם הראשונה בחזית המזרחית, התקרבו רבים מן הציונים המערביים אל היהדות של אירופה המזרחית. "החומות בין יהודי מזרח ומערב נפלו", קבע בובר בוועידה השנתית של הסתדרות ציוני גרמניה בסוף שנת 1916.¹³

אלא שמגע זה של האינטליגנציה הציונית הצעירה, הצמאה לעממיות יהודית, הביא אותה לעיתים קרובות עד כדי אידיאליזציה של היהדות המזרח-אירופית. "בתור אורחים מן החוץ", כתב שמעון רבידוביץ, "לא כולם תפסו את נשמת היהדות המזרחית כמות שהיא בנוולותה ובהוד יופיה גם יחד, רבים מהם ראו אותה כטלית שכולה תכלת."¹⁴

תפקיד חשוב בהתקרבותם של אינטלקטואלים ציונים צעירים מן המערב ופועלים יהודיים חניכי התנועה הציונית הרוסית, ובעיקר של "צעירי-ציון" ו"פועלי-ציון" בתוך גרמניה עצמה, היה ל-Volkshheim (מעון העם), שהוקם בברלין בשנת 1916 תחת הנהלתו של זיגפריד להמן (שהיה אחר-כך מנהלו של כפר הנוער בן-שמון). מעון זה הוקם למען ילדים ובני-נוער יהודים מאירופה המזרחית, ואלה התחנכו בו ברוח לאומית וסוציאליסטית, אך "מעון העם" צריך היה גם לגשר בין יהדות המזרח לבין יהדות המערב. להמן דרש, כי הסטודנטים ותלמידי הגימנסיות היהודיים בגרמניה ילמדו מתנועת "ההליכה אל העם" ברוסיה ויטפלו בנוער היהודי מן המזרח, ואמנם תביעה זו

12. W. Gross, "The Zionist Students Movement", *Leo Baeck Institute Year Book*, IX (1959), p.151

13. 5.1.1917 (להלן J.R.) *Juedische Rundschau*

14. ש. רבידוביץ, "הוועידה בפראג", מקלט [ירחון], כרך ב, ניויורק תר"פ, עמ' 127.

קנתה לה מהלכים אצל קבוצת סטודנטים מכני האינטליגנציה הציונית הצעירה.¹⁵

כאן טופחה המגמה לקרב "יהודי מזרח" עם "יהודי מערב", שהיתה לאחד התפקידים הראשיים, אשר "הפועל הצעיר" הגרמני נטל על עצמו. אחדים מחניכי "מעון העם", יחד עם אינטלקטואלים ציונים צעירים, התלכדו מסביב לארלוזורוב במסגרת שונה וחדשה, ב"הפועל הצעיר". מסגרת זו התאימה להלכי-הרוח החדשים אשר נשבו בציונות הגרמנית, ובעיקר בקרב הדור הצעיר שלה.

ג.

הציונות הגרמנית הגיעה בתקופת מלחמת העולם הראשונה אל סף משבר. מצבה הבטוח של היהדות הגרמנית, מסלולי חייה המסודרים והעדר תחושת הקטסטרופה המאיימת עליה, מנעו את התפתחותו של רצון העליה, והציונות הגרמנית שקעה בוויכוחים תיאורטיים, עקרים לעיתים. מלחמת העולם הביאה להרהורים ולערעורים בעיקר אצל הדור הצעיר, אשר דעתו לא היתה נוחה מדרכה של הציונות הגרמנית. כמו כן עוררו המהפכות ברוסיה, והאווירה המהפכנית באירופה המרכזית - וכמובן הצהרת בלפור - תסיסה עמוקה בקרב אותם צעירים, וחיזקו בהם את הרצון לשינויים באורח חייהם ואף גרמו לתמורות בתודעתם הציונית.

תוכנה של הציונות המערבית בכלל והגרמנית בפרט, לפני מלחמת העולם הראשונה, היה בעיקרו החינוך להכרה יהודית-לאומית של היהודי המערבי "הפוסט-אסימילטורי", המחפש את איוונו הנפשי ואת כבודו האנושי תוך התמודדות עם היהדות הליברלית בהתבוללות מזה, והאנטישמיות האקדמית מזה. הציונות היתה בשביל הדור הזה, לפי הגדרת דוברו המובהק, קורט בלומנפלד, "מפתח להכרת מקומם ומעמדם של היהודים בתוך העולם הלא-יהודי."¹⁶ דור זה "קרא בפני האספה", על-פי תיאורו של ארלוזורוב, "מסות פילוסופיות-הסטוריות על המונח 'עם', על ההבחנה בין 'עם' ו'מוצא' (Stamm)."¹⁷

דרכם של ציוני גרמניה היתה ביסודה איפוא תהליך אינטלקטואלי-נפשי,

15. על "מעון העם" ראה: S. Adler-Rudel, *Ostjuden in Deutschland 1880-1940*. Tuebingen 1959, pp. 51-56

16. קורט בלומנפלד, שאלת היהודים כחוויה, ירושלים תשכ"ג, עמ' 48.

17. Zum 15. Delegiertentag der deutschen Zionisten, *Die Arbeit*, 1 (15.1.1919).

התפתחות של הכרה פנימית ונקיטת עמדה (Gesinnung). אופיינית לציונות זאת היתה פנייתם של ציוני גרמניה זה אל זה בכינוי "חבר לדעה" (Gesinnungsgenosse). היתה זאת ציונות תיאורטית, אשר ההגשמה היתה ממנה והלאה, למרות ההחלטה המפורסמת של ועידת ציוני גרמניה בפוזן בשנת 1912 שחיבה "כל ציוני לקבל את העקירה והעליה לארץ-ישראל כחלק מתכנית חיו. וכי הוא חייב לשאוף וליצור לו אחיזה כלכלית בארץ-ישראל".

גם ארגוני הנוער הציוניים, – אגודות הסטודנטים וה"בלאווייס" (Blau Weiss) – לא הכניסו, מבחינה זו, שינוי לציונות הגרמנית. נהפוך הוא, ארגונים אלה היוו בעצם מסגרות חברתיות אשר איפשרו לציוני הצעיר הפוסט-אסימילטורי לחיות בגרמניה בשלמות נפשית גדולה יותר, בעוד הגשמת הציונות בשבילו היא אידיאל נעלה, אך רחוק.

כדי להבין את תגובתם של רבים מבני הדור הציוני הצעיר בתקופה הנידונה, בשלהי מלחמת העולם הראשונה, עלינו לעמוד גם על ההבדלים בין אגודות הסטודנטים לבין הבלאווייס: בהבדלים אלה בא לידי ביטוי ההבדל בין שכבות גיל שונות בתוך הדור הציוני הצעיר בגרמניה, אם כי הבדל זה בוודאי איננו מובהק, מה גם שרבים השתייכו, בעת ובעונה אחת, לאגודת הסטודנטים ולבלאווייס.

אף כי גם אגודות הסטודנטים וגם הבלאווייס נוצרו כתשובה לדחיקת רגליהם של צעירים יהודיים מן האגודות והארגונים הגרמניים, או אף מתוך סירוב מראש לקבלם, היה קיים שוני במניעים הנפשיים של המצטרפים אל האגודות מזה ואל הבלאווייס מזה.

אגודות הסטודנטים היו אופייניות לתקופה הראשונה של הציונות הגרמנית, התקופה הרצליאנית. סטודנטים ואקדמאים יהודים רבים נמשכו אז אל אגודות הסטודנטים הציוניות, מפני שמצאו בהן את המסגרות החברתיות לברורים האינטלקטואליים שהזכרנו לעיל. מניעי המצטרפים היו קודם כל יהודיים לאומיים וציונותם היתה אינטלקטואלית.

בבלאווייס לעומת זאת מימש הדור הצעיר את כמיהתו לחברותא (Gemeinschaft), כמיהה שאיפיינה בתקופה זאת חוגים נרחבים של נוער בורגני, הגרמני והיהודי כאחד.¹⁸ הכמיהה לחברותא היתה בשביל צעירי הבלאווייס, כתנועת-נוער מובהקת של התקופה, המניע הראשוני; ואילו הציונות ותנועת הנוער הציונית היו ביסודן רק המסגרות שבהן ביקשו ויכלו

18. להתפתחות הציונית של הבלאווייס ראה ח. שצקר, "לתולדות הבלאווייס", ציון, לח (תשל"ג), חוברת א-ד.

להגשים את מאווייהם.¹⁹ עולמה הפנימי של תנועת הנוער, העמדה (Haltung) הנפשית, היושר והכנות, הבוז לצביעות החברה הבורגנית, הביא אותם אל הציונות, שבה ראו תנועה המתקוממת כנגד הבורגני היהודי המתכולל ואורח-חיינו נעדרי האמת. אך המטרות האובייקטיביות של הציונות והגשמתן היו מהם והלאה.²⁰ אגודות הסטודנטים, ואף לא הבלארווייס, לא היו תנועות נוער חלוציות מגשימות. אולם, אם כי גם אגודות הסטודנטים וגם הבלארווייס הגיעו אל מבוי סתום, הרי הנחילו, כפי שנראה להלן, כמה מיסודותיהם ועמדותיהם לאותם הציונים הצעירים אשר שוב לא מצאו את סיפוקם בעולמם ובמסגרותיהם, אלא החלו לחשוב על ציונות מגשימה.

ד.

בתקופת מלחמת העולם גדל דור ציוני, אשר מרד בציונות האינטלקטואלית התיאורטית של אגודות הסטודנטים ובעקרותה של תנועת הנוער במתכונת הבלארווייס. דור זה שאף למעשה הציוני ולהגשמה והחל לשאול לנתיבות של הציונות הלכה למעשה, וגילה ענין בכני העליה השניה שהיוו את ציבור הפועלים בארץ.

בשונה מן הקשרים שהיו קיימים בין הישוב היהודי החדש בארץ-ישראל ותנועת העבודה הציונית על זרמיה, לבין הציונות של אירופה המזרחית, היתה הציונות המערבית, מבחינה חברתית ומבחינה נפשית-זרעונית כאחד, מנותקת כמעט לגמרי מן הנעשה בישוב היהודי בארץ-ישראל וציבור הפועלים שלה. ניתן לומר בעצם כי עד למלחמת העולם הראשונה לא היה כלל ציבור הפועלים היהודי בארץ-ישראל, על בעיותיו ושאיפותיו, קיים בתודעתם של ציוני אירופה המרכזית. אולם עתה החל הדור הצעיר של ציוני גרמניה לקרוא מאמרים, רשימות ומכתבים על חיי הפועלים בארץ-ישראל, ובעיקר התרשם עמוקות מן המכתבים אל הגולה מאת א.ד. גורדון, אשר פורסמו בכתב-העת *Der Jude* בעריכתו של מרטין בובר.

כתב-עת זה, שהשפעתו היתה רבה על האינטליגנציה הציונית הצעירה, פירסם מאמרים שונים וסקירות על חיי הפועלים והשומרים בארץ-ישראל,

19. Hat so die Gemeinschaft der in ihrem Volke Verwurzelten einfach durch ihr Dasein und die in ihr sich auswirkenden menschlichen Werte die Suchenden erst einmal zu ihrem Volke gebracht, dann ist es der Palaestina-Gedanke der dieses Verhaeltnis vertieft. (F. Ostertag, "Blau-Weiss-Gedanken", *Der Juedische Wille* 4/5 [1919], p. 243)

20. ראה בענין זה: Eli Ascher, "Aktuelle Bemerkungen zur Jugend-Bewegung", *Die Arbeit*, 3 (November 1922)

ורישומם על הדור הצעיר של ציוני גרמניה היה רב. כאן נתגלה להם עולם חדש ופה נפגשו עם פרובלימטיקה ציונית שונה לחלוטין מזו אשר הכירו: לא ויכוחים תיאורטיים על מהות לאומית, על ציונות ועל אסימילציה, אלא הגשמה ציונית על לבטיה, קשייה וסבלותיה.

כבר בינואר 1916 פירסמו שני סטודנטים ציונים צעירים – ברתולד כהן וואלטר פרויס – בכתב-העת של איגוד הסטודנטים הציונים (KJV) "הסטודנט היהודי", כרוז שכותרתו "לארץ-ישראל!" (Nach Palästina)²¹ ובו הם מציינים את העדר הכנות של ציוני גרמניה, אשר מצאו כעין פשרה בין ציונות לבין חיים בגרמניה, פשרה אשר שוב איננה יכולה לספק את הדור הצעיר, החש, כי ציונות פירושה עליה לארץ-ישראל. עליה זו צריכה להתבצע מיד עם גמר המלחמה, כל עוד הצעיר הציוני מוכשר, מבחינה גופנית, לעבור לחיי איכר בארץ-ישראל ובטרם השתרש מבחינה כלכלית בגרמניה.

כשנה לאחר מכן פירסם רוברט ולטש, שגם הוא שירת בצבא הגרמני, מאמר בשם "חובת-שירות"²² ב-*Jüdische Rundschau*, בטאונה של הסתדרות ציוני גרמניה. ולטש תבע כי כל צעיר ציוני יתן שנה אחת של שירות בארץ-ישראל, בעיקר בשביל "עבודת האדמה הגמישה והאצילה", וזאת מפני שהמלחמה הוכיחה, לפי דבריו של ולטש, כי אפשר לנתק מיליונים מבתיהם, ממקצועם ומשיגרת חייהם.

דור זה של ציונים צעירים תובע עתה, כי במקום "חברת הלימוד ומצב הנפש" (Lern und Stimmungsgemeinschaft) תבוא "חברת המעשה" (Tatgemeinschaft). הובעה נכונות להינתק מן הסביבה הנוחה ומן "הרכרוכ" יות של הכרך", כדי "להילחם, כאיכרים בארץ-ישראל, למען חיים חדשים, חפשיים."²³ הועלתה הדרישה "להפיח מנה הגונה של רוח פרוליטרית בחיי הרגש והתכונות, הבורגניים מדי, כדי להכשיר אותנו להסתכל בבעיות הכלכליות הארצישראליות המרובות בעיניו של הפועל היהודי."²⁴ הלכיררוח אלה הובנו גם על-ידי ישראל רייכרט, איש "הפועל הצעיר",

21. *Der Juedische Student*, XII, 5/6 (26.1.1916) הנוסח העברי בספרו של ולטר פרויס, המעגל נסגר, תל-אביב 1968, עמ' 94-95.

22. *J.R.*, 50 (20.12.1916).

23. ראה הערה 21.

24. Unser allzu bourgeois Gefuehls- und Anschauungsleben um ein ordentliches Stueck zu verproletarisieren, um uns zu befaehigen, alle die mannigfaltigen palaestinensischen Wirtschaftsprobleme mit den Augen des juedischen Arbeiters zu betrachten. *Der Juedische Student*, 7.1.1919, p. 103

כאשר פירסם בכתב-העת *Der Jude* מאמר לרגל מלאות עשר שנים לקיומו של "הפועל הצעיר", תחת הכותרת: "מעשה ועבודה",²⁵ וב-*Jüdische Rundschau* מאמר בשם "המעשה הגואל".²⁶ במאמרים אלה קבע רייכרט, "כי המלחמה הזאת [...] שמה קץ לשלטונם של האידיאליים התיאורטיים הגבוהים", לעומתם הוא הדגיש את ערך העבודה: "ארץ ישראל תושג רק על-ידי עבודה, וזוהי האמת של 'הפועל הצעיר'". הוא דרש מן הנוער הציוני בגרמניה ששוב לא יסתפק בהחלטות פזון; עליו להתחיל ללמוד חקלאות וגם עברית ויהדות. רייכרט אף השתמש במוטיב קרוב ללבם של חוגים אינטלקטואליים באירופה, כאשר קרא לנוער לנטוש את אירופה החולה ולהתמסר לעבודה הגדולה המקיפה הכל [...]. במולדת, שאין בה דופי, באוריינט, שאליו נמלטו אנשי העבודה."

אחד המקומות הראשונים, שבהם הורגשו הלכי-הרוח החדשים בחוגים של נוער יהודי, היה הגימנסיה הריאלית ע"ש ורנר סימנס בפברבר הברלינאי שנפגש שבו למד גם ח. ארלוזורוב. ארלוזורוב, בעל ההשפעה והסמכות, הצליח לעורר אצל חבריו בכיתות הגבוהות של הגימנסיה ענין ברעיונות "הפועל הצעיר" ואף להלהיבם. סביבו התגבש חוג של תלמידים בשם "תקנת ציון", או כפי שכונה – "חוג ארלוזורוב", אשר מילא תפקיד חשוב בהתפשטות רעיונותיו של "הפועל הצעיר" בקרב הנוער הציוני בברלין. נראה הדבר, כי ב"תקנת ציון" יש לראות את אחד הניצנים לצמיחתה של תנועת נוער ציונית בעלת מהות שונה משל אגודות הסטודנטים והבלארווייס. הקשרים של חברי החוג הזה לא נולדו על-ידי חוויית תנועת הנוער – ה-Bund – הם נוצרו לא על-ידי ויכוחים תיאורטיים על מהות הציונות, אלא מכוח השאיפה להגשים מטרה מחוץ למסגרת קבוצתם.

"תקנת ציון" לא השאירה אחריה כנראה שום דוקומנט ספרותי ואפשר גם שלא פירסמה דבר; אנו יודעים עליה רק על-פי עדותם של האנשים שהיו חברים בה. לפי עדותו של אחד מחבריה, רוברט שטרנאו, דובר שם הרבה על הגשמת הרעיון הציוני בחיי הפרט, חבריה למדו עברית ודנו בעניינים קונקרטיים של בנין ארץ-ישראל. כאן הורגש דופק החיים של ארץ-ישראל בימי העליה השניה. מכאן באו ראשוני המצטרפים מקרב הנוער היהודי הגרמני אל "הפועל הצעיר".²⁷

Der Jude, 1917-1918, pp. 771-772. 25.

J.R., 39 (27.9.1918). 26. בהמקור.

27. על תקוות ציון ראה, R. Sternau, "Tikvat Zion", *Bulletin des Leo Baeck Institut*, 5 (1958).

ה.

אולם בתקופה זו של מוצאי מלחמת העולם הראשונה התעורר אצל ציוני גרמניה, וכמובן בעיקר בדור הצעיר, לא רק רצון המעשה וההגשמה, אלא שמאורעות התקופה גם הסיטו את תשומת-לבו של הדור ואת התעניינותו לבעיות סוציאליות, שעליהן לא נתנו ציוני גרמניה את דעתם כלל לפני מלחמת העולם. אולם עתה, אחרי הצהרת בלפור, כאשר הגשמת הציונות נראתה אף לציוני המערב כענין אקטואלי וקרוב, ועם התגברות התסיסה הסוציאלית בארצות שונות, החלה שאלת המבנה הסוציאלי של החברה היהודית, העתידה לקום בארץ-ישראל, להעסיק אף את ציוני גרמניה, והיא היתה עתה נושא לדיונים בחוגים ציוניים שונים ושימשה נושא לוויכוחים ערים.

היה זה ללא ספק חידוש בחיים הציוניים בגרמניה, שבאספות ובחוגים שונים דיברו על האופי החברתי והמבנה הכלכלי של ארץ-ישראל היהודית החדשה. במארס 1918 מסר בטאון אגודות הסטודנטים הציוניים דין וחשבון על פגישה של "ותיקי האגודות" (Alte Herren) במחוז ברלין, שבה העלה בובר את השאלה: על-פי אילו עקרונות תקום החברה היהודית בארץ ישראל? בובר דרש כי יובטח בה "צדק סוציאלי ומניעת שקיעתה בביצה הקפיטליסטית".²⁸

בוועידה השנתית הראשונה של ציוני גרמניה לאחר המלחמה, שנתקימה בסוף שנת 1918, תפסו עניינים אלה מקום מרכזי בדיונים. הציונים הצעירים, בעיקר, לא יכלו עתה לתאר לעצמם את בנין ארץ-ישראל אלא "על בסיס הצדק הסוציאלי והעבודה הפרודוקטיבית". ציונים רבים אימצו סעיפים שונים של המצע הסוציאליסטי, כגון הלאמת הקרקע, פיקוח על התעשייה הפרטית ועוד. בוועידה זו בלטו צירי "הפועל הצעיר" וביניהם ארלוזורוב.²⁹ דבקות זו בבעיות חברתיות וסוציאליסטיות משתקפת במפנה שחל אצל מנהיגם האינטלקטואלי של ציוני גרמניה, קורט בלומנפלד. בלומנפלד מספר בזכרונותיו על שיחה עם סטודנטים יהודיים מרוסיה ב־1905. סטודנט בונדאי שאל לדעתו על פתרון השאלה הסוציאלית. על כך השיב בלומנפלד: "התעניינותי נתונה לשטח אחר", בהתכוונו לענין הציונות. אמנם בלומנפלד, שנולד בשנת 1881, נמנה בסוף המלחמה על הדור הוותיק יותר של ציוני גרמניה. אולם פתיחותו האינטלקטואלית קירבה אותו אל דור בני-העשרים,

Der Juedische Student, 10/12 (March 1918) .28

J.R., 3 (14.1.1919) .29

ועתה הצטרף, בוודאי לא מעט בהשפעתו, איגוד הסטודנטים "מכביאה" (Maccabäa) אל "הפועל הצעיר" שזה עתה נוסד.

אין ספק, כי ציונים רבים אימצו את ההשקפה הסוציאליסטית בדבדב עם בדיקה מחודשת של המושג "לאומיות". במרכז חייו הציוניים של הדור הוותיק בציונות גרמניה עמד המאבק עם המתבוללים האנטי-לאומיים. כמאבק זה גובשה האידיאולוגיה הלאומית-היהודית תוך הסתמכות על תורות ותפיסות אשר נלקחו מעולם הלאומיות הגרמנית, כגון פיכטה והרומנטיקה הגרמנית, מיינקה ואחרים. אולם הלאומיות, אשר עיוותיה נתגלעו במלחמת העולם הראשונה, הובאש ריחה אצל רבים מבני הדור הצעיר.

משום גילוייה האגרסיביים והשוביניסטיים של הלאומיות נדחפו דווקא רבים מבני-הנוער היהודי האידיאליסטי אל אידיאולוגיות קוסמופוליטיות, ובעיקר סוציאליסטיות. עצם המושג "לאומיות" עורר בחוגים אלה התנגדות. היו שנטשו כליל את התפיסה הלאומית, אחרים ניסו להתמודד איתה בנסותם להעניק ביסוס חדש לתוכנה. לגבי הנוער הציוני המערבי מילא תפקיד זה בעיקר בובר וכתב-העת שערך – *Der Jude*³⁰ מול תהליך הסתאבותה של הלאומיות והירדררותה ללאומנות, פיתח בובר תפיסה לאומית הומאניסטית. במאמר "הלאומיות שלנו"³¹ דחה את הנסיונות לפנות עורף ללאומיות, בהסבירו כי אותות ליהודים אומרים לנו שמשמעותה משתנה: קמה ברית של 'לאומיים' (Nationalisten) בני כל העמים, שהעיקר להם – לא העמידה על זכויות העמים, אלא עיצוב דמות אומותיהם שלהם. לפי זה, אין להתיר כי הלאומיות תהיה מטרה לעצמה: "אין אנו מפרידים בין רגש אנושי לבין רגש יהודי, בין תגובה אנושית לבין תגובה יהודית. אנו מברכים את החירות בכל מקום [...] שבו היא מופיעה [...]".

אולם לאומיות בלבד שוב איננה יכולה עתה להזין את מאוייהם של בני הדור הציוני הצעיר, אשר עברה עליו חויית המהפכות ברוסיה, בגרמניה ובארצות אחרות של אירופה המרכזית. הם דימו, כי הקיץ הקץ על המשטר הקפיטליסטי, וכי עולם חדש ייברא בקרוב, ולא נמנעו מן ההרהור – שמא בכל-זאת עבר זמנה של הלאומיות בכלל ושל הציונות בפרט? "כח המשיכה של הסוציאליזם ושל הקומוניזם שובה בקסמיו את הנוער הלא-יהודי והיהודי", כתב צעיר בעיתון נוער יהודי שיצא לאור בווינה והוסיף כי "רק

Hans Kohn, *Martin Buber – Sein Werk und seine Zeit*, Cologne 1961, p. 168. 30
ff

Der Jude 1917-1918 ראה גם: א.ד. גורדון, האומה והעבודה, תל-אביב תשי"ז, עמ' 538.

העובדה שקיים בתנועה הציונית אגף שהרגשתו יהודית וגם סוציאליסטית, יכולה לעצור את האסון המאיים שוב. "תפקיד זה ממלא לדעתו 'הפועל הצעיר'".³² "הפועל הצעיר" איפשר לבני-נעורים אלה להישאר ציונים וגם להיות סוציאליסטים. וייסודו היה "בשביל ציונים רבים מעשה גואל", כדבריו של אחד מבני הדור הציוני הוותיק יותר וההיסטוריון של התנועה הציונית, אדולף בעהם (Böhm).³³

משום התחנכותם על הפילוסופיה האידיאליסטית (הניאו-קנטיאנית) לא יכלו אינטלקטואלים צעירים אלה לקבל את תורת הסוציאליזם המארכסיסטי, המטריאליסטי והמעמדי. לכן דחו על הסף את ההצטרפות אל המפלגה הציונית-הסוציאליסטית היחידה שהיתה קיימת אז גם בארצות הגולה, "פועלי ציון".³⁴ "רבים מאיתנו, שהם סוציאליסטים במשמעותו האצילית ביותר של המונח אך לא מארכסיסטים, חיו עד כה עם קרע מתמיד בנפשם", ממשיך אדולף בעהם במאמרו; אמנם ציונים כמותו שאפו לארץ-ישראל סוציאליסטית, אך "נאלצו להישאר בקרב אלה שהתקראו ציונים 'בורג-ניים'".

ב"הפועל הצעיר" מצאו איפוא האינטלקטואלים הציונים הצעירים את התנועה אשר תוביל אל החברה הסוציאליסטית האמיתית בארץ-ישראל, תנועה הדוגלת בסוציאליזם בלתי-דוגמטי, רגשי, אשר רק הוא יבטיח, לפי השקפת-עולמם, את תיקון האדם והחברה.³⁵ "הצטרפתי ל'הפועל הצעיר' – כתב לדוויג שטראוס אל מרטין בובר בסוף שנת 1918 – הנני מקווה, כי תנועה זו תגיע אל הסוציאליזם האמיתי[...]"³⁶.

"הפועל הצעיר" היה בעיני האינטלקטואלים הציוניים תנועה שבה דימו למצוא את הביטוי להלכי-רוחם. השקפת-עולמם הלאומית השרשית לא חייבה אותם לשינויי-ערכים אידיאולוגי, אלא נתפסה רק כהעמקה של האידיאולוגיה הציונית שלהם. "מהו איפוא 'הפועל הצעיר' בשביל הציוני הגרמני הצעיר?" שאל ויקטור גולדשמידט, והשיב: "[...] רק ציונות גדולה יותר, אצילה יותר, עמוקה יותר. רק סיום של דרך בה הלכנו מזמן."³⁷

Robert Weiss, "Jugendbewegung und Hapoel Hazair, *Juedische Jugend-blaetter*, 2nd Year, 6/7 (May 1919)

Die Arbeit, 4 (28.2.1919) .33

.34 בגרמניה הצטרפו רק מעטים אל "פועלי-ציון".

B. Cohn in: *Maccabaea 1906-1931 – Sondernummer des "Juedischer Student"*

.36 מכתב מיום 19.12.1918, ארכיון בובר מס' 7881.

Die Arbeit. (20.9.1919) .37

.1

הסוציאליזם של האינטלקטואלים הצעירים התמצה בשאיפה מוסרית נעלה לשנות את החברה האנושית על-ידי שינוי האדם. ברוח תפיסתו של א.ד. גורדון ושל גוסטב לנדאוואר האמינו כי רק זאת תהיה המהפכה האמיתית. "הסוציאליזם שלנו שואפת, בניגוד אל כל מארכסיות, את ההגשמה מלמטה למעלה"³⁸ כתב הוגו ברגמן. ולפי ניסוחו של לודוויג שטראוס, מתבסס הסוציאליזם של "הפועל הצעיר" על תחושת הצדק של בני-אדם בניגוד לסוציאליזם המארכסיסטי של "פועל-יצוין", המתבסס על יצירתם של תנאים צודקים. לעולם לא יהיה אפשר להגשים חברה סוציאליסטית על יסוד של מאבקי אינטרסים, מעמדיים או קבוצתיים, אלא רק על יסוד השאיפה המוסרית לצדק.³⁹

אולם על אף שאנשי "הפועל הצעיר" ראו בחינוך האדם ובפיתוח תחושת הצדק שלו את היסוד של השקפת עולמם ("אנו לא נפעל כנגד שיטות העבודה של הקפיטליזם אלא כנגד הרוח הקפיטליסטית", כתב הוגו ברגמן),⁴⁰ תבעו יחד עם זאת גם הלאמה מיידית של אמצעי-הייצור, ואפילו הלאמה טוטלית, משמע שינוי התנאים. אנשי "הפועל הצעיר" חשו, כי עמדו כאן לפני דילמה – כלום אפשר לדרוש שינוי התנאים לפני שינוי האדם? לודוויג שטראוס ניסה ליישב את הסתירה על-ידי פשרה זמנית: "ובכן, אין אנו מזלזלים כלל בכוחם של התנאים. אנו יודעים, כי ההסדר החוקי של המשטר הסוציאליסטי היה מגן על הסוציאליזם המתהווה מפני התקפות קפיטליסטיות [...] אולם הסוציאליזם שלנו יוגשם רק כאשר שוב לא יהיה צורך בתחיקה [...] כאשר כל דבר, שהיא [התחיקה] מכריחה אותו [את האדם] לעשות, ייעשה מרצון חפשי."⁴¹ ואם אמנם עד לאותו זמן "לא יתקיים המשטר הכלכלי הסוציאליסטי בלי הרוח הסוציאליסטית, כשם שהרוח הסוציאליסטית לא תחזיק מעמד בלי התגלמותה במשטר כלכלי", הרי יש בסופו של דבר, בהשקפתו של שטראוס, כמו גם אצל רוב האינטלקטואלים המערביים, יתרון לרוח "שתחדור לחומר" ובהתלכדה עמו תהווה אחדות אחת.⁴²

הבעיה המשיכה להטריד את אנשי "הפועל הצעיר" ואת רוברט ולטש והוא העלה אותה שוב בשנת 1921: "הניגוד בין שני הכיוונים במפלגה הוא

38. הוגו ברגמן, "הסוציאליזם שלנו", הפועל הצעיר, 9 (תר"פ).

39. L. Strauss, "Der Sozialismus und die Klasse", *Die Arbeit*, 2 (31.1.1919).

40. Hugo Bergmann, "Die Wahre Autonomie", *Der Jude*, 1918–1919, p. 370.

41. L. Strauss, "Der Sozialismus und die Klasse", *Die Arbeit*, 2 (31.1.1919).

42. L. Strauss, "Unser Radikalismus", *Die Arbeit*, 13 (5.7.1919).

בשאלה: איזו משתי הדרישות – דהיינו שינוי האדם או שינוי התנאים והמוסדות – היא ראשונית ואיזו משנית. "תשובתו היא, כי שינוי האדם הוא הדבר הראשוני אליבא ד"הפועל הצעיר".⁴³

על השקפת-עולם סוציאליסטית-אידיאליסטית חד-משמעית זאת חלק ארלוזורוב. הוא לא קיבל את קביעתו של לודוויג שטראוס, כי "הרוח צריכה לחדור אל החומר", וראה בה בצדק העדפת הרוח על החומר, אלא דגל ב"השפעה הדדית"⁴⁴ (Wechselwirkung) של רוח וחומר. יש כאן ללא ספק סטייה מן ההשקפה שביטא ארלוזורוב עצמו ב"סוציאליזם העממי של היהודים", שם קבע כי "הכל תלוי ברוח".⁴⁵

לעומת זאת ביקרו האינטלקטואלים הצעירים את תפיסתם הסוציאליסטית של "צעירי-ציון" ואת חיבורו של ארלוזורוב על "הסוציאליזם העממי של היהודים". חוגי האינטלקטואלים האלה ראו את "צעירי-ציון" כקרובים להם, מפני ששללו את מלחמת המעמדות, ובגלל השקפת-עולמם האידיאליסטית הבסיסית: אולם הם לא היו מוכנים להשלים עם ביסוס הסוציאליזם של "הפועל הצעיר" על הסטרוקטורה הכלכלית המיוחדת של העם היהודי, כפי שעשו זאת "צעירי-ציון", ובעקבותיהם ארלוזורוב.

חיבורו של ארלוזורוב היה בעיניהם "מארכסיסטי" מדי. ארלוזורוב, כך טענו מבקריו, מושפע יתר על המידה מן המציאות של אירופה המזרחית ומתורתם של "צעירי-ציון" שם, הללו שוללים מצד אחד את תורת מלחמת-המעמדות, אך מהיותם בכל זאת נאלצים ורוצים להילחם בעד האינטרסים של הפועלים היהודים, באירופה המזרחית – אך לא במערבית – הלכו והרחיבו את מסגרת המעמד. לטענתם, "צעירי-ציון" וארלוזורוב יצרו קונסטרוקציה מלאכותית של מעמד חדש, "עובד". זהו בסיס מקומי וזמני ואי-אפשר לבסס עליו השקפת-עולם. הובעה אפילו התקוה, כי ספר שני – "אולי מאת מרטין בובר?" – יביא את התיאוריה של "הפועל הצעיר".⁴⁶

.1

גם רודולף סמואל, ידידו הקרוב של ארלוזורוב, היה סבור, כי פילוסופיית ההיסטוריה המטריאליסטית מורגשת יתר על המידה בחיבורו.⁴⁷ ואילו

43. R. Weltch, "Prolegomena", *Die Arbeit*, (August 1921).

44. V.Ch. A., "Antikritik", *Die Arbeit*, 13 (20.8.1919).

45. כתבים ג, עמ' 56.

46. H. Gugig, "Der Juedische Volkssozialismus", *Die Arbeit*, 14 (20.7.1919).

47. R.S., "Der Juedische Volkssozialismus", *Die Arbeit*, 7/8 (30.4.1919).

לודוויג שטראוס טען, בוויכוח עם ארלוזורוב ועם "צעירי-ציון", כי מאחר שהסוציאליזם ביסודו הנהו שינוי העמדה הנפשית (ה-Gesinnung), הרי אין כל משמעות להשתייכותו הסוציאלית של האדם, ואין זה חשוב אם הוא נמנה על הפרולטריון, על מעמדות הביניים, או אף המעמדות האמידים: "חלק גדול של הבורגנות רגיש לאידיאות"⁴⁸. לכן אין "סוציאליזם עממי" שונה עקרונית מסוציאליזם מעמדי, אלא שיש בו הרחבת התשתית הסוציאלית, מן הבסיס הפרולטריוני, הצר יותר, לבסיס הפרולטריוני הזעיר-בורגני, הרחב יותר. אי לכך, חייבת המחשבה הסוציאליסטית להתרחק מכל ביסוס סוציולוגי. משום כך פסול בעיניהם אף סוציאליזם עממי, באשר אף הוא מופיע כמייצג אינטרסים. "בל נדרוש לעולם את החברה הסוציאליסטית כנציגים אינטרסנטים של שכבה כלכלית, אלא רק כנציגי האידיאל החובק זרועות עולם והמעצב את כולם מחדש".

על ביקורת זאת השיב ארלוזורוב, כי אין להתעלם מקיומם של מעמדות סוציאליים ואינטרסים בהיסטוריה האנושית. בעצם, אין הוא שולל את מלחמת-המעמדות כשלעצמה, – אף כי תורה זו זקוקה לתיקונים – אבל הוא כופר, כמו "צעירי-ציון", בתוקפה לגבי העם היהודי.⁴⁹

ארלוזורוב התקומם כנגד ההפרזה והבלעדיות אשר בהדגש הרוח (Gesinnung) בהשקפת-עולמם הסוציאליסטית של האינטלקטואלים, וכמעט שלל אותה בגין זה. "האם הוא מאמין – שואל ארלוזורוב את גוגיג, אשר כתב ביקורת על "הסוציאליזם העממי של היהודים" – כי ניתן לרפא את סבלותיה [...] של החברה האנושית בכלל, ואת סבלותיהם העמוקים יותר של היהודים על-ידי תפילה למרפא בלבד? השקפה כזאת איננה יכולה להיות השקפת-עולמו של "הפועל הצעיר", כי "תנועות חברתיות מתגשמות הודות לפעילות ועשייה". כך הוא רואה גם את אנשי העליה השנייה: "מעולם לא הפכו חברינו בארץ-ישראל את תנועתנו לבית-ספר רוחני (Gesinnungsschule), כי אם העריכו את המפעל ואת החיים של אנשיהם." אמת נכון הדבר, כי "הפועל הצעיר" צריך לחדד את המצפון הסוציאלי של האדם, לחזק את התודעה המהפכנית-העממית ולהפיח רוח חלוצית, אולם "לעולם בל תהיה הרוח שבבילנו ערך בפני עצמו" כי אין לה שיעור, ו"מחמת עומקה, תמיד יישאר

48. L. Strauss, "Der Sozialismus und die Klasse", *Die Arbeit*, 3 (15.2.1919).
ראה גם ביקורתו של גוסטב קרוינקר: G. Krojanker, "Der Hapoel Hazair und seine Zeitschrift", *Der Juedische Wille*, 1 (1919)

V.Ch. A., "Antikritik", *Die Arbeit*, 16 (28.8.1919). 49.

חשש טביעה בתוכה", ו"בל תהיה אמת-מידה, שכן אין בני-אדם מסוגלים לראות ללב זולתם", טען כנגד מבקריו.

אין ספק, כי חילוקי-דעות עקרוניים אלה, מעוגנים במקורות הנפשיים והרעיוניים שונים של האינטלקטואלים הצעירים מזה ושל ארלוזורוב מזה. הסוציאליזם של הראשונים היה רגשי ביסודו ונבע מ"תחושת עולם מיוחדת",⁵⁰ כדברי לודוויג שטראוס; ואילו הסוציאליזם של ארלוזורוב, אף שגם הוא, בחלקו, ינק בוודאי מתוך אותם המקורות, הרי כפי שראינו הושפע גם, מניתוח המציאות הכלכלית-החברתית של היהודים באירופה המזרחית ומן המסקנות אשר נתבקשו ממנו.

את גישתו הסוציאליסטית לעומת גישת רבים מבין האינטלקטואלים הציונים הסביר ארלוזורוב עצמו במאמר מאוחר יותר, שהתפרסם בשנת 1922: "על יסודות ההתאחדות".⁵¹ בהערת-אגב מסביר ארלוזורוב כי "התסיסה הסוציאליטית" (במרכאות במקור), המורגשת בשנים האחרונות בין אנשי "ההתאחדות", "נובעת בעיקר מתוך הלך-רוח (Stimmung) כללי [...] הנוטה לסוציאליזם, ומבוסס לפעמים פוליטית לפעמים איתית". אולם, קובע ארלוזורוב, אין זה מספיק בשביל ליצור מפלגה. ייסוד מפלגה סוציאליסטית יתכן רק אם יוכח כי קיים הכרח לאומי וחברתי אובייקטיבי לסוציאליזם. אין איפוא לבסס את הסוציאליזם רק על כמיהה לחברה מתוקנת, אלא גם על ניתוח ראציונלי של המציאות הלאומית והחברתית.

הבדלים אלה נבעו גם ממקורות חברתיים שונים. הסוציאליזם של האינטלקטואלים המערביים הצעירים היה רווח בחוגים מסוימים של האינטליגנציה הגרמנית – סוציאליזם אתי-אנרכיסטי, רגשי, ללא מטרה ותכנית פעולה ברורות.⁵² לעומת זאת, היה הסוציאליזם של ארלוזורוב

⁵⁰ "Unsere Konferenz", *Die Arbeit*, 12 (20.6.1919), p. 142.

⁵¹ "Ueber die Grundlagen der Hitachdut", *Die Arbeit*, 2. Beiheft (1922).

⁵² ראה דבריו של Istwan Deak על הסוציאליזם של האינטלקטואלים השמאליים ברפובליקה של ויימר: "It is precisely this terrible vagueness, a socialism innocent of any dogma or program, which appealed to the warweary German intellectuals". *Weimar Germany's Left Wing Intellectuals – A Political History of the Weltbuehne and its Circle*, Berkeley and Los Angeles 1968, p. 70 "Sie, die Intellektuellen, hingen groesstenteils nicht dem orthodoxen marxistischen Sozialismus an, sondern neigten einem undogmatischen humanitaeren Gefuehlssozialismus an". H.H. Knuetter, *Die Juden und die Deutsche Linke in der Weimarer Republik*, Duesseldorf 1971, pp. 46, 48

מותאם, במידה רבה למצבם של המוני היהודים באירופה המזרחית, ולאינטרסים הממשיים שלהם. אולם יש לציין, כי בין האינטלקטואלים הושמעו גם השקפות שונות מן הנימה אשר תוארה לעיל, ואשר היתה ללא-ספק השלטת ב"הפועל הצעיר" הגרמני. כך הגיע ולטר פרויס לידי ההכרה "שההשקפות האנרכיסטיות-אינדיבידואליסטיות של לנדאוואר והבולשביקים" הן אמנם "התפתחות הכרחית, אך רק אחרי סיום מלחמת המעמדות".⁵³

אופייניות למניעיהם הסוציאליסטיים של האינטלקטואלים הצעירים הן הבעיות המטרידות אותם ואשר להן מוקדשת מחשבתם. הן מצאו את ביטויין ב"עקרונות המנחים" לתכנית "הפועל הצעיר" של לודוויג שטראוס, כפי שהובאו לעיל.

סוציאליזם זה היה בעיני האינטלקטואלים הצעירים אף הרדיקלי ביותר מבין כל התפיסות הסוציאליסטיות, כי משמעותו חידוש כל החיים, ולא רק הכלכלה והחברה. כנגד אלה הסבורים, כי סוציאליזם בינלאומי ומטריאליסטי הוא הרדיקלי ביותר, קובע לודוויג שטראוס, כי "לא לאומיות ולא אידיאליזם יש בכוחם ליטול מן הרצון הסוציאליסטי שלנו את הרדיקליות".⁵⁴ בתפיסה זו של "חידוש החיים" מצויה גם אחת מנקודות המגע העיקריות עם א.ד. גורדון ו"הפועל הצעיר" בארץ-ישראל.

משום תפיסתם הסוציאליסטית הרדיקלית הרגישו דווקא האינטלקטואלים הצעירים קירבה יתירה אל הבולשביזם הרוסי, שבו ראו נסיון נמרץ להגשים את החברה הסוציאליסטית הלכה למעשה, אם כי שללו כמוכח את הדיקטטורה ואת השימוש באלימות.⁵⁵ ואילו אל הסוציאליזם-דמוקרטיה ואל "נסיונותיה הכפויים" התיחסו בבוז וכינו את מאורעות נובמבר 1918 בגרמניה "מהפכה לכאורה". "דווקא אנו נבין טוב יותר, כי הבולשביזם בכל השאלות של השקפת-עולם והעמדה האנושית קרוב לנו הרבה יותר מאשר הסוציאליזם הרביזיוניסטי", כי בבולשביזם "אנו מרגישים [...] אותו דחף להגשמה מיידית של הסוציאליזם שהוא גם הרעיון היסודי של פועלנו ובנייננו הסוציאליסטי-יים", כותב רודולף סמואל.⁵⁶ אנשי "הפועל הצעיר" המערבי היו שותפים

53. W. Preuss, "Wohin gehen wir", *Die Arbeit* (August-September 1920).

54. L. Strauss, "Unser Radikalismus", *Die Arbeit*, 13 (5.7.1919).

55. ראה גם: א.ד. גורדון, האומה והעבודה, עמ' 233-234.

56. R. Samuel, "Der sozialistische Zionismus nach der Jahreskonferenz", *Die Arbeit* (August-September 1920).

להתפעלותם של חוגים רחבים באינטליגנציה המערבית מן "המחזה הכביר והחד-פעמי בתולדות האנושות, של הגשמה סוציאליסטית ברוסיה".⁵⁷ שלא כמו הסוציאליזם-דמוקרטיה הגרמנית שאותה הוא דוחה מכל וכל, רואה לודוויג שטראוס כבולשביזם גם צדדים חיוביים. הבולשביזם מתבסס אמנם על השקפת-עולם מטריאליסטית, אך הוא מייחס לרצון ולרוח השפעה הרבה יותר גדולה בעיצוב ההיסטוריה ובקידום תהליך הגשמת הסוציאליזם מאשר הסוציאליסטים האבולוציוניסטיים. כמו כן מאמין שטראוס, כי שיטת המועצות תתרום הרבה להתהוותן של חברות אמיתיות ברוח מחשבותיו של גוסטב לנדאואר.⁵⁸ יתר על כן, אינטלקטואלים אלה הבחינו בין סוציאליזם לבין סוציאליזם-דמוקרטיה: "אם אני אומר סוציאליזם אין כוונתי לסוציאליזם-דמוקרטיה. אנו מוכרחים [...] להבדיל בין שני המושגים האלה", הכריז רודולף סמואל.

ז.

כיאה לאינטלקטואלים צעירים ונוער מן השכבות הבורגניות, התמקדה כמיהתם אל חברה חדשה ומתוקנת במושג החברותא (Gemeinschaft), השאיפה לחברותא וחווית החברותא היו, כפי שכבר ראינו לעיל, הביטוי המובהק של תנועת הנוער הבורגנית של ראשית המאה ה-20. חברותא זו, כאנטיתזה לחברה הבורגנית המנוכרת, היתה בעיני האינטלקטואלים הצעירים זהה למטרתו האמיתית של הסוציאליזם.

כמו רבים מבני-דורם ומעמדם, יהודים כגרמנים, סלדו צעירים אלה מן החברה הקפיטליסטית החומרנית והאגואיסטית ומהסתאבותה, חברה אשר הגיעה אל נקודת השפל במלחמת העולם. הם גרסו כי את האנושות אפשר להציל רק על-ידי שינוי יסודי של האדם ושל מערכת היחסים בין בני-אדם. במקום החברה המבוססת על מערכת יחסים אינטרסנטית מטריאליסטית, יש ליצור את החברותא המבוססת על קשר אנושי אורגני בין הבריות. "תשוקה כבירה לחיי חברותא עוברת עתה את כל בעלי-הנפש בחיי התרבות המערבית", כותב בובר בשנת 1918.⁵⁹

הסלידה מן החברה הקפיטליסטית האירופית-האמריקנית והכמיהה לחברותא מופיעות כמעט בכל המאמרים שבהם תיארו צעירים אלה את חברת העתיד אשר צריכה לקום בארץ-ישראל הציונית. "אנו צריכים להשליך מאחורי גונונו

57. L. Strauss, "Die Weltrevolution und wir", *Die Arbeit*, 23/24 (20.12.1919).

58. L. Strauss, "Vom Bolschewismus", *Die Arbeit*, 3 (15.5.1919).

59. בובר, נתיבות באוטופיה, תל-אביב תש"ז, עמ' 134.

את חטאי הסביבה האירופית-האמריקנית, כאשר נלך לארץ-ישראל", כותב המשורר הצעיר לדוויג שטראוס במאמר שכותרתו הטיפוסית: "ארץ-ישראל וחיודוש החברותא".⁶⁰ בטריטוריה "חפשית מכל מסורת" יהיה אפשר להקים את הצורה הכשירה והטובה של החברותא".

הוגו ברגמן רואה, בסקירה, שנכתבה לרגל הופעת התרגום הגרמני של הספר "יזכר", ב"כמיהה המשותפת לעיצוב מחדש של החיים האנושיים המשותפים" את נקודת המגע בין האינטלקטואלים הציונים הגרמניים לבין תנועת הפועלים היהודית. "הפועלים היהודים מכנים זאת סוציאליזם";⁶¹ ובשביל רוברט ולטש עצם הכמיהה הזאת אל חברה מתוקנת טובה יותר, היא "הדבק של חברותא בהתהוותה".

אין ספק, כי בשביל רבים מבין האינטלקטואלים המערביים הצעירים היתה הכמיהה אל החברותא המניע הראשוני בהצטרפותם אל "הפועל הצעיר". הסוציאליזם הוגדר על-ידי אחד מהם כ"תודעתו המיושמת של הפרט כלפי החברותא". אידיאל החברותא כשלעצמו איננו מחייב דווקא את אידיאל העבודה, אשר היה, כידוע, מעיקרי העיקרים בהשקפת עולמו של "הפועל הצעיר" הארץ-ישראלי. אולם שני האידיאלים, זה של החברותא וזה של העבודה, יוצרים מעגלים מתרחבים "אשר חותרים זה אל זה, ובנקודת המיפגש [...] עומדים אנו, חבריו האירופיים של 'הפועל הצעיר'".⁶²

יצוין עוד, כי העמדת החברותא האורגנית מול החברה המיכנית היתה אופיינית לזרמי מחשבה בגרמניה של סוף המאה ה-19 וראשית המאה ה-20. ספרו המפורסם של טניס "חברותא וחברה" הופיע כבר בשנת 1887, אך הבחנותיו מצאו הד וזכו לתפוצה ולפרסום רק עתה, בסוף מלחמת העולם הראשונה ולאחריה.⁶³

במחשבתם של אינטלקטואלים ציונים צעירים אלה משמש מושג החברותא יסוד הן לתפיסת הלאומיות והן להשקפת-עולמם הסוציאליסטית. יתר על כן, הוא המושג המקשר בין הלאומיות לבין הסוציאליזם. החברותא המיוחלת לא תקום בין בני-אדם ככלל, בהיותה יונקת מקשרי העבר, הדם, התרבות,

⁶⁰ Der Jude, 1917–1918, p. 741.

⁶¹ Der Jude, 1918–1919, p. 243.

⁶² H. Singermann, "Zum Programm", Die Arbeit, 16 (20.8.1919).

⁶³ F. Toennies, Gemeinschaft und Gesellschaft, Leipzig 1887.

על "השימוש לרעה הטעון רגשות", שנעשה ביחס לטניס אחרי 1918 על-ידי אינטלקטואלים גרמניים "נבוכים בענין הסוציאליזם", "Nachwort auf Toennies",

Koelner Zeitschrift fuer Soziologie, 7 (1955)

ההיסטוריה. לכן עליה להיות לאומית. הצעיר היהודי מן המערב מחפש את החברותא לא רק כדי להתגבר על בדידותו בחברה הקפיטליסטית המיכנית אלא גם לשם תיקון הקרע בפנימיותו, כבן הלאום היהודי, לפי מוצאו, שחי בתרבות אחרת.

לפי רוברט ולטש לאומיות וסוציאליזם נובעים שניהם "כמעט מאותם שורשים". מקורה של הלאומיות – הצורך של האדם להגדיר את מקומו בתוך חברותא, והיא הכרה בעובדה. ואילו הסוציאליזם – מקורו בצורך להגשים את החברותא. לכן לאומיות אמיתית חייבת להיות סוציאליסטית, שאם לא כן היא נעדרת תוכן, והסוציאליזם חייב להיות לאומי, לבל יהיה חסר את "הקשרים המהותיים, אשר בלעדיהם לא תיתכן חברותא אמיתית".⁶⁴

רק לאומיות סוציאליסטית מסוגלת ליצור חברותא־של־עם (Volksgemeinschaft), הקשורה בעבותות אהבה, תחת האגואיזם של היחידים, שעליו מבוסס הקפיטליזם.⁶⁵ החברותא היא איפוא אצל האינטלקטואלים הצעירים, ביטוי לכמיהה רומנטית אל העבר וגם אידיאל העתיד.

השאפה לחברותא כתגובה על הסתאבותה של החברה הקפיטליסטית־הבורגנית – ראשית צמיחתה חלה כבר בעשורים שלפני מלחמת העולם הראשונה, אך המלחמה הוכיחה בעליל כי רק "מהפכה אמיתית" מסוגלת לברוא חיים חדשים, אשר ראשיתם תמורה ברוח (Gesinnung) ומטרתם החברותא. לסיכומו של דבר נדרש עתה הציוני, לא רק לתמורה לאומית באופיה: מיהודי ליברל מתבולל – ליהודי לאומי, אלא גם חברתית – היינו דבקות ברוח הסוציאליסטית תחת הרוח הקפיטליסטית. והחברותא, אף היא – מוענקת לה עתה משמעות לאומית ומשמעות סוציאליסטית גם יחד.

ח.

סלידתם של האינטלקטואלים הצעירים מפני החברה הבורגנית־קפיטליסטית מצאה ביטוי גם בהתנגדות לפוליטיקה ולמפלגתיות. התנגדות זאת נבעה מעצם תפיסתם הסוציאליסטית.

הדרך להגשמתה של החברה הסוציאליסטית (החברותא) הלוא היא חינוך הפרט ושינוי רוחו, וכיון שכך – לא יתכן לנקוט את שיטות הסוציאליזם המעמדי, המבוסס על אינטרסים, כי אינטרסים הנם מטבע מערכת היחסים בחברה, אך לא בחברותא. משום כך גם אי־אפשר ליצור את החברותא בדרך

R. Weltch, "Nationalismus und Sozialismus", *Der Jude*, 1919–1920, pp. 64–194–195

H. Bergmann, "Die wahre Autonomie", *Der Jude* 1918–1919, p. 370. 65

המקובלת של מאבק פוליטי-מפלגתי. הקמתה של החברותא, שהיא "איגוד של חיים", בניגוד לחברה שהיא "איגוד של אינטרסים",⁶⁶ מחייבת תפיסה שונה, מקיפה ומעמיקה יותר, של הפוליטיקה, מאשר זו של המפלגות הקונבנציונליות. גם המפלגות הסוציאליסטיות, ובעיקר הסוציאלי-דמוקרטיות, אינן חורגות ממושגי החברה הקיימת ונוהגיה. מדיניותן היא פרגמטית-אינטרסנטית, ואיננה שואפת לשינויים מהותיים של האדם והחברה. מדיניות מהפכנית אמיתית אפשר לה להתבסס רק על "מטה-פוליטיקה",⁶⁷ דהיינו על פוליטיקה הנובעת ממערכת ערכים מוחלטים שהיא אמצעי להגשמתם. זו צריכה להיות מדיניות חינוכית. מדיניותם של "הזקנים" אמנם "התעטפה בזרים של אידיאלים מוסריים נשגבים", אך בפועל אין היא אלא מדיניות של אינטרסים. לעומתה יש לעצב "מדיניות של הנוער", אשר האידיאלים יהיו "תוכנה האמיתי".⁶⁸ "במפלגות הסוציאליסטיות האחרות מחנכים את האדם למאבק פוליטי, מסבירים לפועלים את הקפיטליזם ואת נזקיו, מחנכים אותם לדאוג לאינטרסים שלהם, ואין מבינים כי כך אין הם שונים בפנימיותם מן הקפיטליסטים. מטרתנו היא לתת לאדם יסוד אחר."⁶⁹ גישה זאת צריך שתהיה מונחת ביסוד אופן פעולתה של המפלגה הסוציאליסטית החדשה, "הפועל הצעיר". היא צריכה לכוון את פעילותו הן בהקמתה של החברה החדשה בארץ-ישראל והן בתחום התנועה הציונית. לכן אסור ש"הפועל הצעיר" יהיה מפלגה במובן המקובל. אנשי "הפועל הצעיר" רוצים "כי רוח החברותא, אשר מתוכה נובע הסוציאליזם שלנו, תביא אותנו לצורה חדשה של המאבק המפלגתי והעיתונאי ולדחיית הישן". בניגוד לסוציאלי-דמוקרטיה יפנה "הפועל הצעיר" לא אל ההמונים, כי אם רק אל היחיד כנושא החברותא. החברותא, חברות החיים, הקבוצה (אין הכוונה כאן לקבוצה ההתישבותית בארץ-ישראל) צריכה להיות מסגרת ארגונית שלו. בקבוצות בנות שישה עד עשרה אנשים קרובים זה לזה תעוצב דמותם של אנשי "הפועל הצעיר". כאן תיעשה עבודת מעמקים בניגוד לארגון המפלגתי המקובל, השואף להקיף המונים ומוכן לפיכך להסתפק בתעמולה שטחית. הסניפים המקומיים של "הפועל הצעיר" יהיו מורכבים מקבוצות

66. בובר, נתיבות באוטופיה, עמ' 137.

67. R. Weltsch, "Nationalismus und Sozialismus", *Der Jude*, 1919–1920, p. 195. ראה

גם R. Samuel, "Rebellion", *Die Arbeit*, 1 (15.1.1919).

68. R. Samuel, "Die Politik der Alten", *Die Arbeit*, 2 (31.1.1919).

69. גרדה גולדברג בכינוס "הפועל הצעיר": *Die Arbeit*, 4 (28.2.1919).

כאלה. "הקבוצה היא מכשיר ההגנה שלנו כנגד הרוח המפלגתית המקובלת והרעה."⁷⁰

התנגדות למפלגתיות חייבה גם הסתייגות מפרוגרמה מפלגתית, כי "פרוגרמה – פירושה דוגמה, ואילו הפרוגרמה האמיתית נמצאת בתוך נפשנו", כותב אחד האינטלקטואלים הצעירים.⁷¹ ואילו לודוויג שטראוס אמנם איננו מתנגד לפרוגרמה, שבה יהיו רק עקרונות אחדים ומטרות אחדות, אך "מהותו האמיתית של 'הפועל הצעיר' לעולם אינה יכולה להתבטא בפרוגרמה, כי אם [...] במסורת בעל-פה ובכתב, ובעיקר בחיי המפלגה."⁷² אין ספק, כי אינטלקטואלים ציונים צעירים רבים נמשכו אל "הפועל הצעיר", מפני שלא נצטייר בעיניהם כמפלגה פוליטית במתכונת ובמשמעות המקובלת. המפלגתיות נראתה לצעירים, אשר החשיבו מעל הכל את התמורה הפנימית-נפשית של האדם, כעיסוק בדברים חיצוניים, לא מהותיים. "במקום בו שולטת המפלגתיות, יכול בקלות להתעורר קונפליקט אשר אין לו הנמקה פנימית", כתב רוברט ולטש במאמרו על לאומיות וסוציאליזם.⁷³ הנוער מתנגד לפרוגרמות מפלגתיות, אשר "אינן מעצבות את החיים", כתב במקום אחר באותו כתב-עת.⁷⁴

לכן מפלגה, כמו "הפועל הצעיר", הדוגלת בחינוך הפרט כדרך להגשמת האידיאלים הציוניים והסוציאליסטיים והמדברת בקטיגוריה של "חיים", איננה מפלגה פוליטית במובן המקובל, אלא מהווה קטיגוריה אחרת, קרובה יותר לזו של ה-Bund. זוהי מפלגה, אשר בשבילה פוליטיקה היא הגשמתם של אידיאלים אתיים: "מהו 'הפועל הצעיר' בשביל הציוני הגרמני הצעיר? הוא בשבילו [...] אידיאה, השקפת חיים, אך לעולם לא השקפה מפלגתית!"⁷⁵ דור זה כִּמְהוּ ל"בונד חדש",⁷⁶ אשר "צריך לכלול כל אלה, השייכים לנוער של עמנו, ואשר אתם התקשרנו לפי בחירתנו, להכשרה משותפת בשביל ארץ-ישראל." "בונד חדש" זה יקום כנגד, או בצד הארגונים המעמדיים (Standesorganisationen) הקיימים בציונות הגרמנית. "הפועל הצעיר" צריך אפוא להיות גם "בונד" וגם מפלגה, הוא צריך להיות מפלגה ממין חדש,

L. Strauss, "Die Bedeutung der Kwuzza", *Die Arbeit*, 5/6 (31.3.1919) .70

J. Levinsohn, "Der Neue Bund", *Die Arbeit*, 4 (28.2.1919) .71

.72 L. Strauss, "Unsere Konferenz", *Die Arbeit*, 12 (20.6.1919). ההדגשה במקור.

.73 ראה הערה 64.

R. Weltsch, "Jugend spricht", *Der Jude*, 1918–1919, p. 340 .74

V. Goldschmidt, "Zionistische Jugend und Hapoel Hazair", *Die Arbeit*, 18 (20.9.1919) .75

.76 ראה הערה 71.

מפלגה הצומחת מהתקשרותם של יחידים וקבוצות, אורגניות קטנות; בניגוד לטיפוס המפלגה המצוי שגידולה מיכני, הוא צריך להיות Bund או "חברותת חינוך".⁷⁷

אמנם אי־אפשר לוותר לחלוטין על פוליטיקה במובן המקובל, שהיא אחד האמצעים ההכרחיים להגשמתם של אידיאלים, אולם אסור שהיא "תקבע את אופי התנועה".⁷⁸

גם רעיונות אלה של חברותא, חינוך האדם לסוציאליזם, הסתייגות מן הפוליטיקה ומן המפלגתיות ואף התנגדות להם, לא היו בעצם מיוחדים ל"הפועל הצעיר" אשר זה עתה הוקם בגרמניה, אלא היו מקובלים על תנועת הנוער הציונית (ה"בלאווייס" בגרמניה "השומר הצעיר" בגליציה),⁷⁹ ושיקפו הלכּי־כוח נפוצים בקרב אינטלקטואלים ונוער בני השכבות הבורגניות בתקופה זאת. היתה זאת "הפוליטיקה של הבלתי־פוליטיים",⁸⁰ אשר ראו לנגד עיניהם כמטרה סופית חברה בלתי־פוליטית, ללא שלטון ומאבקי כוח ואינטרסים, ברוח הסוציאליזם האנרכיסטי, שמבטאו המובהק היה גוסטב לנדאוואר. הלכּי־רוח אלה היו מצויים אף ב"הפועל הצעיר" בארץ־ישראל. הבנתו הפוליטית העמוקה יותר של ארלוזורוב, ואף גישה פרגמטית יותר, באו לידי ביטוי גם ביחסו אל המפלגתיות. אמנם, כמו האינטלקטואלים המערביים (וכמו "הפועל הצעיר" הארץ־ישראלי) ביקש גם הוא לראות ב"חינוך האינטנסיבי חלק עיקרי של תכנית העבודה שלנו", כי החברה הסוציאליסטית החדשה תובעת יותר מכל את האדם, אך יחד עם זאת היה ברור לו, כי "הפועל הצעיר" צריך להיות גם מפלגה, וה"גם" הזה היה לו בעיניו הרבה יותר משקל מאשר בעיני האינטלקטואלים הצעירים אשר הצטרפו אל "הפועל הצעיר".

במאמר "מפלגה פוליטית וחינוך אינטנסיבי",⁸¹ שממנו לקוחות המובאות

77. ראה הערה 70.

78. רוברט ולטש אל בובר, M. Buber, *Briefwechsel aus sieben Jahrzehnen* - 2.8.1921, Heidelberg 1972, p. 82

79. על ההתנגדות למפלגתיות בתנועת הנוער, ראה מאמרו של שצקר: "תנועת הנוער היהודית בגרמניה ויחסה עם תנועת החלוץ", אסופות – כתב עת לתולדות תנועת העבודה בעם ישראל, 3(16), (סדרה חדשה (אוקטובר 1972), עמ' 41. ובספרו של א. מרגלית, השומר הצעיר – מעדת נעורים למארכסיזם מהפכני, תל־אביב תש"ל, עמ' 42-41.

80. H. Meier-Cronemeyer, "Die Politik der Unpolitischen", *Koelner Zeitschrift fuer Soziologie*, 1965, pp. 833-854

81. *Die Arbeit*, 5/6(31.3.1919). ההדגשות דלעיל ולהלן במקור.

דלעיל, הסביר ארלוזורוב לחבריו את תפקידה המורכב של מפלגת "הפועל הצעיר". לדעתו, השפעתו הריאלית של "הפועל הצעיר" בגרמניה איננה ניכרת, למרות התפשטות רעיונותיו בציונות הגרמנית. הגשמת רעיונות אלה – משמעותה פוליטיקה. "הרעיון מוכרח לפעול פעולה פוליטית עד שיתגשם. לכן אנו מפלגה פוליטית, אנו מציגים תביעות פוליטיות ברורות". אמנם, גם הוא שולל את המפלגתיות כפי שהיא קיימת עתה, גם במחנה הבורגני וגם בסוציאל-דמוקרטי, שבו מתבססת המפלגה על "אלימות, שלטון, כסף, ארגון", ודורש מפלגה של "אנשים". ב"אנשים" התכוון מן הסתם לאישיות כולה, בניגוד לגישה המקובלת אצל המפלגות, שהתיחסה אל חבריהן קודם כל כאינטרסנטים, מצביעים, עסקנים וכו'. אולם ארלוזורוב ראה צורך להדגיש דווקא את חשיבות המאבק הפוליטי, כי "הפועל הצעיר" שם את הדגש, באופן חד-צדדי, על חינוך הפרט בלבד והזניח את הפעולה הפוליטית. "הרבה פחות מדי [...] בלט אצלנו עד כה היסוד הפוליטי הטהור, והרבה יותר, אכן הרבה יותר מאשר אצל כל המפלגות האחרות, הושם הדגש על הפרט, חינוכו והתפתחותו ברוח רעיונותינו".

מסקנה זו גם תואמת, לפי דעתו של ארלוזורוב, את המציאות של הציונות הגרמנית ואת מצבו של "הפועל הצעיר" בה. ברור היה לו, כי המקור העיקרי לגידול כוחו של "הפועל הצעיר" הוא הנוער הציוני. זה היה מאורגן בארגונים שונים (איגודי סטודנטים, אגודות התעמלות, "בלאווייס"). כל אחד מארגונים אלה מילא לדעתו תפקיד חינוכי חשוב, אולם בגלל הפיצול הארגוני אין ארגונים אלה יכולים להיות כוח פוליטי בציונות הגרמנית. משום כך יש צורך במסגרת פוליטית-מפלגתית, ותפקיד זה מוטל על "הפועל הצעיר". "הפועל הצעיר" צריך להיות "מפלגת האחדות הפוליטית של תנועת הנוער הציונית".

אמנם, במציאות של התגברות המפלגתיות, בהסתדרות הציונית הגרמנית, ובהסתדרות העולמית וכן בישוב היהודי בארץ-ישראל, לא היתה ל"הפועל הצעיר" ברירה, אלא לכוון את עצמו כמפלגה, אם אמנם רצה למלא את התפקיד שהועיד לעצמו. "הפועל הצעיר" הפך לגורם נכבד במסגרות הללו מפני שנעשה למפלגה פוליטית.

ט.

יש בודאי מן המפתיע בעובדה, שב"הפועל הצעיר" הגרמני הועלתה התביעה להצטרף אל האינטרנציונל הסוציאליסטי. הרי אין ספק, כי על-פי נאמנות להשקפת עולמו הלאומית הבסיסית היה על "הפועל הצעיר" להתיחס בשלילה גמורה לרעיון כזה. אך שאלת היחס אל האינטרנציונל הועלתה על

הפרק כבר בוועידה הראשונה של "הפועל הצעיר" הגרמני, שהיתה גם הוועידה המכינה לקראת ועידת פראג.⁸²

הדרישה להצטרפות אל האינטרנציונל הסוציאליסטי נבעה משני מקורות, השונים מתפיסתם הלאומית של אנשי "הפועל הצעיר" ומתפיסתם הסוציאליסטית. כבר עמדנו לעיל על החששות העמוקים והנסתרים אצל אינטלקטואלים רבים מפני כוחה ההרסני של הלאומיות, חששות אשר קירבו אותם כביכול אל הסוציאליזם. אינטלקטואלים אלה ביקשו מצד אחד להתגבר על הלאומיות ומן הצד השני להעלותה לרמה של אידיאל אֶתִי. אי לכך ראו בקשרים עם תנועה בינלאומית תריס בפני התגברותם של הלכידות לאומניים. כך נחוצה לרוברט ולטש הסולידריות הזאת כדי להראות, כי "הלאומיות שלנו איננה מפרידה אותנו מיתר האנושות".⁸³ משום כך גם דורש הנס כהן עמדה החלטית כלפי האינטרנציונל השני ומביע מורת-רוחו, שמתמרמרים על פרעות ביהודים, אך "מדוע אין מתריעים על הפרעות של האנגלים באירלנד?"⁸⁴ ואילו הוגו ברגמן רואה ב"הפועל הצעיר" לא "תנועה לאומית גרידא" אלא "חלק של תנועה עולמית", דהיינו הסוציאליסטית. הבית היהודי הלאומי ייבנה רק בהישענות על הסוציאליסטים של עמים אחרים, "אמנם הם לא יבנו את ביתנו הלאומי, אך גם אנו לא נבנה אותו בדולים לעצמנו."⁸⁵ וגם הנס כהן מאמין, כי "פתרון כולל ומלא של בעיית היהודים יתכן רק במסגרת של פתרון כולל ומלא של בעיית האנושות."⁸⁶ אולם רוב חברי "הפועל הצעיר", שללו זיקה לאינטרנציונל השני או השלישי, כי אלה לא היו לידם סוציאליסטים כלל ועיקר על-פי תפיסתם של אנשי "הפועל הצעיר", שלפיה יתגשם הסוציאליזם האמיתי רק על-ידי תמורה פנימית של האדם, ורק "אם נעצב את חיינו הלאומיים באופן סוציאליסטי, במובן העליון, נכין את האינטרנציונל החדש, האינטרנציונל של הסוציאליזם האידיאליסטי, הסוציאליזם שחיים אותו יום-יום, הסוציאלי-
זם הממשי היחידי."⁸⁷

82. L. Strauss, "Unsere Konferenz", *Die Arbeit*, 12 (20.6.1919).

83. "Prolegomena", *Die Arbeit*, (August 1921).

84. מכתב מנובמבר 1920, Hans Kohn, *Nationalismus*, Vienna 1922.

85. הוגו ברגמן, "פראג", מעברות ט, יפו תר"פ.

86. Hans Kohn, *Nationalismus*, p. 17 (נכתב 1919).

87. L. Strauss, "Die Weltrevolution und wir", *Die Arbeit*, 23/24 (20.12.1919) ראה

דבריו של קפלן בוועידת פראג: "אם ניצור מפלגה עולמית, כי אז מוכרחים אנו לענות על

שאלת האינטרנציונל – אפשר, כי עלינו ליצור את האינטרנציונל הרביעי, האינטרנציונל

של העבודה." הפועל הצעיר, 28 (תר"פ).

משום כך התנגד בובר בוועידת פראג לדרישתם של "צעירי-ציון" הפולניים, כי המפלגה "תחשוב את עצמה לחלק של תנועת הפועלים הבינלאומית", בכוונה להצטרף לאינטרנציונל השני, בנימוק כי תנועת פועלים בינלאומית (היינו סוציאליסטית), כלל איננה קיימת, וקיים רק מאבק כוח בין שני מחנות – האינטרנציונל השני והשלישי. אך אופיינית להלכי-רוח אצל אינטלקטואלים רבים בימים ההם היא הערתו, כי היה מיטיב להבין אילו דרשו להצטרף אל האינטרנציונל השלישי, אף כי היה שולל גם דרישה זו. אולם בוועידה העולמית השניה של "ההתאחדות" עתידים אנשי "הפועל הצעיר" הגרמני להצביע בעד כניסה לאינטרנציונל השני.

י.

אין ספק, כי ב"תחושת עולמם המיוחדת" היו אנשי "הפועל הצעיר" הגרמני (והמערבי בכללותו) קרובים אל עולמו הרעיוני של "הפועל הצעיר" הארצישראלי. הלכי-רוח אלו של האינטלקטואלים הצעירים התפתחו, לעיתים קרובות עד כדי זהות מלאה, שכן במפעלם של אנשי העליה השניה ובהגיגיהם יכלו למצוא את התגלמות תפיסותיהם ומאווייהם. אצל גורדון מצאו תפיסה לאומית שאתה יכלו להזדהות; שלילת האידיאולוגיה המעמדית עלתה בקנה אחד עם תפיסתם את הסוציאליזם, ובקבוצות החקלאיות ראו את הדרך להגשמת הסוציאליזם כפי שנצטייר בהשקפותיהם החברתיות האנרכיסטיות. "הפועל הצעיר" הארצישראלי היה קרוב ללבם גם על שום התנגדותו להיות מפלגה.

אולם "הפועל הצעיר" הגרמני נבדל מן הארצישראלי בדבר אחד, וכאן אף ראה לעצמו תפקיד מיוחד. הוא הגדיר את עצמו, כפי שראינו, כמפלגה סוציאליסטית, ותבע גם – למרות הסתייגויות אשר הושמעו בתוכו – פרוגרמה סוציאליסטית. בענין זה התייצב בחריפות נגד "הפועל הצעיר" הארצישראלי, אך בזה היה קרוב דווקא ל"צעירי-ציון" שבאירופה המזרחית, כפי שהתפתחו בשנים 1917-1918. משום קירבה זו, אל "הפועל הצעיר" הארצישראלי מחד גיסא ואל "צעירי-ציון" מאידך גיסא, יכול היה "הפועל הצעיר" הגרמני לראות כתפקיד לעצמו לקרב אלה לאלה, להביא לידי התמזגותם בארגון עולמי אחד, ולתרום תרומה חשובה, ואולי אף מכרעת להקמתה של תנועת עבודה ציונית, שלא על יסוד התורה המארכסיסטית, בניגוד ל"פועלי-ציון". "הגורל העניק לארגוננו הצעיר יעוד חשוב אחר –

לעזור ולהכין את יצירתו של ארגון עולמי, כחוליה מקשרת בין יהדות המזרח לבין ארץ-ישראל”⁸⁸.

לכאורה מוזר הדבר, כי מוקם בגרמניה ארגון המקבל על עצמו לגשר בין שני גופים ציוניים שמקורם מזרח אירופה, שכן אנשי “הפועל הצעיר” בארץ-ישראל, רובם ככולם, היו עולים מאירופה המזרחית, ורבים מהם אף היו חברים ב”צעירי-ציון”. יתר על כן, כבר הזכרנו לעיל, כי עוד בשנים שלפני מלחמת העולם הראשונה נעשו נסיונות לאחד את “הפועל הצעיר” בארץ-ישראל עם “צעירי-ציון” בארצות הגולה. אולם עם ניתוק הקשר בין “הפועל הצעיר” הארצישראלי, לבין “צעירי-ציון” באירופה המזרחית בזמן מלחמת העולם הראשונה, חלה התרחקות בין שתי התנועות.

אין ספק, כי ההתפתחויות שחלו אצל “צעירי-ציון” לא היו לפי רוחם של אנשי “הפועל הצעיר” בארץ-ישראל, אשר דגלו בשינוי האדם ומעשה ההגשמה שלו כדרך לתמורה בעם ואשר התנגדו לכל אידיאולוגיה סוציאליסטית. אנשי “הפועל הצעיר” בארץ-ישראל זכרו את “צעירי-ציון”, מן הימים שלפני מלחמת העולם, כתנועה לאומית ולא סוציאליסטית. “לא בשם הסוציאליזם מדברים ‘צעירי-ציון’, כי אם דווקא בשם הלאומיות”, כתב א.ד. גורדון בשנת 1917.⁸⁹ למורת רוחם של אנשי “הפועל הצעיר” הארצישראלי היה גם רצונם של “צעירי-ציון” להיות תנועה פוליטית הנשענת על המונים ופעילותם האקטיבית.⁹⁰ בניגוד למגמות אלה אצל “צעירי-ציון” ראו אנשי “הפועל הצעיר” בארץ-ישראל את הסתדרותם כ”חוג אנשים אחים, הקשורים איש לרעהו בנימה אינטימית, בעבודה משותפת ובחיפוש דרכים וצורות של חיים קיבוציים”⁹¹ מסתבר כי “צעירי-ציון” שלאחר המלחמה והמהפכה נעשו במידה רבה זרים לאנשי “הפועל הצעיר” בארץ.

אך לעומת זאת נתגלתה עתה הקירבה בין מחשבת “הפועל הצעיר” הארצישראלי לבין הלכי רוחם של האינטלקטואלים הצעירים בגרמניה, בין הגותו של גורדון, לבין האידיאלים של גוסטב לנדאואר. “התפתחותו הרעיונית של ‘הפועל הצעיר’ הגרמני יונקת מארץ-ישראל יותר מאשר התפתחותם של הסוציאליסטים העממיים שלנו ברוסיה, וביחוד חזקה השפעתו של א.ד. גורדון. אבל דרכם הובילה אותם מאליה אל אותן המטרות

88. “Unsere erste Konferenz”, *Die Arbeit*, 5/6 (31.3.1919). ראה גם ארלוזורוב,

“הסוציאליזם העממי היהודי”, כתבים ג, תל-אביב תרצ”ד, עמ’ 85.

89. א.ד. גורדון, מכתבים ורשימות, ירושלים תשי”ד, עמ’ 79.

90. יוסף שפירא, הפועל הצעיר – הרעיון והמעשה, תל-אביב 1967, עמ’ 333.

91. פ., “אחרי המועצה של הפועל הצעיר בארץ-ישראל”, בדרך (תרפ”א), חוברות הו.

עצמן – באופן בלתי-תלוי ומבלי שגרמה לכך השפעת החברים שמחוץ לגרמניה", כותב ארלוזורוב ב"הסוציאליזם העממי היהודי"⁹². כפי שראינו, יכלו אנשי "הפועל הצעיר" הגרמני לטעון לא רק לקירבה אל "הפועל הצעיר" הארץ-ישראלי, אלא אף אל "צעירי-ציון" שבאירופה המזרחית, אשר כמוהם הגדירו את עצמם כמפלגה סוציאליסטית. אך קירבתו של "הפועל הצעיר" הגרמני אל "הפועל הצעיר" הארץ-ישראלי מכאן, ואל "צעירי-ציון" מכאן, היתה ממין שונה. אם היה קיים קשר פנימי בין השקפת-עולמם הסוציאליסטית של האינטלקטואלים המערביים ובין עולמם הרעיוני של אנשי "הפועל הצעיר" הארץ-ישראלי, הרי נקשרו אל "צעירי-ציון" בעיקר על-ידי ארלוזורוב והקונצפציה הסוציאליסטית שלו, שבה היו מעורבים יסודות שונים, אשר לא כולם התקבלו, כפי שראינו, על דעתם של האינטלקטואלים הצעירים של "הפועל הצעיר" בגרמניה. אם "הפועל הצעיר" שם יכול היה לראות את עצמו כגשר בין ארץ-ישראל לבין המזרח, הרי היה זה, כנראה, קודם כל הודות לאישיותו של מנהיגו הצעיר – חיים ארלוזורוב.

י"א.

בקיץ 1919 התארגנה, בעיקר ביוזמתו של "הפועל הצעיר" הגרמני (בשיתוף עם "צעירי-ציון" במזרח), ועדה לשם הכנת ועידה עולמית משותפת של "הפועל הצעיר" הארץ-ישראלי, "הפועל הצעיר" המערבי ו"צעירי-ציון"⁹³. בלונדון פירסמו שלושה נציגים ידועי-שם של שלושת הפלגים, יוסף שפרינצק, הוגו ברגמן ואליעזר קפלן, כרוז לכינוס הוועידה בפראג. הוועידה התכנסה במאָרס 1920. מטרתה היתה להקים ארגון עולמי של "הפועל הצעיר" במקביל ל"פועלי-ציון" וכמשקל שכנגד לתנועה זו. היה זה ללא-ספק אחד הכינוסים המרשימים ביותר מבחינת רמתם הרוחנית והמוסרית של המשתתפים ומבחינת הדיונים בו. בין המרצים היו ארלוזורוב, בובר, א.ד. גורדון, אליעזר יפה, ובדיונים לקחו חלק פעיל הוגו ברגמן, רוברט ולטש, אליעזר קפלן, יוסף שפרינצק ואחרים.

בתודעתם ההיסטורית של אנשי "הפועל הצעיר" תפסה ועידת פראג לא רק מקום מרכזי בגלל הקמתה של "ההתאחדות", אלא גם כמעמד נעלה וכביטוי להשקפת עולמה של המפלגה. ואכן הוועידה השאירה על משתתפיה רושם עמוק, כדברי בובר אל הוגו ברגמן: "כאילו הייתי נוסע מאחד הקונגרסים

92. ח. ארלוזורוב, כתבים ג, עמ' 86.

93. J.R., 46 (1.7.1919).

הראשונים. אולם, אם כי היתה זאת "אספה שקטה" בלי "ויכוחים סוערים", הרי "העוצב שלט בנאספים" ולא פעם נראה היה, כי מטרתה של הוועידה – האיחוד בין "הפועל הצעיר" לבין "צעירי-ציון" – לא יושג, ואף-על-פי שבסופו של דבר נמצאה "הנוסחא הגואלת" לא הושרה "התקווה" עם נעילת הוועידה.⁹⁴

מסתבר שקשה היה לגשר על הניגוד היסודי בין "הפועל הצעיר" הארצישראלי לבין "צעירי-ציון". כנגד תביעתם של אנשי "הפועל הצעיר" בארץ-ישראל ובגרמניה למהפכה פנימית של הפרט, כתנאי לתיקון החברה, הדגישו "צעירי-ציון" את המאבק הפוליטי של ההמונים כדרך עיקרית להגשמת הסוציאליזם. "אין אנו רוצים לפתור את שאלת הפרט, כי אם את שאלת ההמונים היהודים", הכריז אחד מנציגיהם.⁹⁵ ובאשר לדרישה להגדרה סוציאליסטית ולפרוגרמה סוציאליסטית – היו "צעירי-ציון" והאינטלקטואלים המערביים תמימי-דעים בתמיכתם בהצעה, כאשר נציגי ארץ-ישראל ובראשם א.ד. גורדון, התנגדו בתוקף להכנסת המושג "סוציאליזם" לפרוגרמה.

משום קירבתם ל"הפועל הצעיר" הארצישראלי ול"צעירי-ציון" של אירופה המזרחית כאחד, ניסו אנשי "הפועל הצעיר" המערבי, ובעיקר ארלוזורוב ובובר בהרצאותיהם הפרוגרמטיות, לגשר על-פני שתי ההשקפות המנוגדות. היה זה בובר, אשר בהרצאתו על "חברה וחברותא"⁹⁶ השתדל להסביר את עמדות היסוד של שלושת מרכיבי "ההתאחדות", במאמץ לחשוף את אחדותם הפנימית.

לפי דבריו, בצד אחד עמדו אנשי "הפועל הצעיר" בארץ-ישראל, החיים את רעיונות "הפועל הצעיר" כולו, אך בניתוקם מן הנעשה בעולם, טמון יתרונם וחסרונם כאחד; יתרון – שיצירתם נבעה מעצם המציאות ולא הושפעו מרעיונות אשר אינם הולמים מציאות זאת (קרי: הסוציאליזם המארכסיסטי); וחסרון – שאינם מכירים את הרעיונות והתפיסות החדשים בסוציאליזם העולמי (ג. לנדאואר), ואינם רואים, כי מה שהם מגשימים הוא עתה גם האידיאל של זרמים חדשים בסוציאליזם העולמי. "זהו דבר גדול, הקורה עתה [...] לאו דווקא המאורעות הרשמיים הגדולים, אלא מה שקורה במחתרת. ומה

94. הוגו ברגמן, "פראג", מעברות, ט, עמ' 223.

95. הפועל הצעיר, 28 (תר"פ), עמ' 10.

96. הציטטות על-פי המקור (במכונת כתיבה) בארכיון בובר. הנוסח העברי מצוי במעברות, ט, תחת הכותרת חברה (=חברותא) וציבור (חברה). נוסח זה לא הוגה על-ידי המחבר (ראה קונטרס נ"ו, י' חשון תרפ"א).

שהארצישראלים חיים שייך לכך, באופן שטרם יכולנו להבינו ולדעתו". לעומת זאת יתרונם של "צעירי-ציון", שהם חיים בתוך ההמונים, במגע הדוק איתם, אך חסרונם שהם מושפעים יתר על המידה מן התיאוריות המארכסיסטיות, אשר אינן הולמות את מצב העם היהודי וצרכיו. מול אלה ואלה עומדים אנשי "הפועל הצעיר" המערביים "על מגדל בודד, ומגדל זה אנו צופים ומביטים מרחוק לשני הצדדים כאחד." "הפועל הצעיר" המערבי מייצג את הסינתזה של לאומיות וסוציאליזם, סינתזה המבוססת על מושג החברותא. הסוציאליזם הישן מתבסס על החברה המיכנית, הקיימת, ולעומתו הסוציאליזם החדש, האמיתי, שואף אל החברותא האורגנית. בובר שולל את הסוציאליזם הקיים גם על שום היותו צנטרליסטי, ואילו חברת העתיד הסוציאליסטית – שומה עליה להיות דצנטרליסטית, ברוח התפיסה האנרכיסטית של לנדאוואר והיא תהיה "חברותת החברותות" (*Gemeinschaft der Gemeinschaften*). בובר מודה, כי חברי "הפועל הצעיר" הארץ-ישראלי "אינם חושבים לכתחילה – ובצדק – אלא על העבודה בלבד", אך אין לו ספק, כי מטרתם הסופית היא "בנין חברת העם האמיתית בארץ-ישראל", שאינה אלא חברותא.

בכוח הקונצפציה הזאת ניסו איפוא אנשי "הפועל הצעיר" המערבי לגשר על-פני ההבדלים שבין "הפועל הצעיר" הארצישראלי, לבין "צעירי-ציון". אמנם הראשון איננו סוציאליסטי על-פי הגדרתו, אך מגשים את הסוציאליזם; ואילו האחרונים מוגדרים כסוציאליסטים, אך טרם הגיעו להגשמה. ולפי סיכומו של הוגו ברגמן, מגלם "הפועל הצעיר" הארצישראלי את "הסוציאליזם יות היוצרת" ואילו "צעירי-ציון" את "הסוציאליזם הפוליטית". שני הזרמים הללו, "כשהם לעצמם, חדלי-כוח הם ואינם יכולים לברוא ולגשם."⁹⁷ לכן חיוני איחודם במפלגה פוליטית אחת.

משלחת "הפועל הצעיר" הגרמני באה לוועידת פראג כשבידיהם תכנית לגשר בין העמדות המנוגדות של הארצישראלים ו"המזרחיים", והיא חוברה ברוח התפיסות הסוציאליסטיות של "צעירי-ציון" מכאן ושל גוסטב לנדאוואר מכאן, ומורגשת בה השפעתו החזקה של ארלוזורוב.⁹⁸ אולם על-פי דרישת הארצישראלים, ובמיוחד של א.ד. גורדון, לא נתקבלה בוועידת פראג שום פרוגרמה, ורק אושרה המטרה המשותפת המאחדת את כולם והיא – יצירת חברה עברית חפשית בארץ-ישראל על יסודות של עבודה

97. מעברות, ט, עמ' 220.

98. *Die Arbeit*, 12 (20.6.1919). התרגום העברי ב"הפועל הצעיר, 26/25 (תרע"ט).

עצמית בלי מנצלים ומנוצלים." אשר לפרוגרמה - הוחלט לדון בה רק בוועידה העולמית הבאה.⁹⁹

בפראג הוקמו יסודות "ההתאחדות העולמית של הפועל הצעיר וצעירי-ציון", כאשר בראשה ועד פועל בן תשעה חברים, ובתוכם "המערביים" רוברט ולטש והוגו ברגמן (האחרים היו יוסף אהרונוביץ, י. שפרינצק, אליעזר קפלן, נחום טברסקי, י. רייכרט, לוינסון ואליעזר יפה).

אמנם הונחו היסודות ל"התאחדות", אך התברר, כי הזרמים השונים בתוכה "אינם מהווים מראש אחדות מוחלטת", וכי התנועה נמצאת בתהליך של התהוות, אך יש לה "גרעין ברור של אידיאות". אנשי "הפועל הצעיר" הגרמני הכירו שעליהם להמשיך ולמלא תפקיד מתווך בין הארצישראלים לבין "צעירי-ציון" המזרחיים.¹⁰⁰

רק בוועידה השלישית של "ההתאחדות", אשר התכנסה בימים 10-17 לאוגוסט 1922 בברלין, נתקבלו החלטות מפורשות על מטרתה הסוציאליסטית של "ההתאחדות" ("צירת חברת עבודה עברית וחפשית בארץ-ישראל, בתור מרכז לאומי על יסודות של משק ציבורי סוציאליסטי, המשוחרר מכל צורות של ניצול והחדור תרבות עבודה עברית").

ועידת פראג הפגישה בפעם הראשונה ובאורח אישי את שלושת מרכיבי "ההתאחדות". היא קירבה את אנשי "הפועל הצעיר" המערביים אל הארצישראלים. אשר לאחרונים - אלה גילו פה את פני היהדות המערבית, "ומנקודה זו היתה הוועידה בפראג חשובה מאוד. למדנו ממנה יותר מאשר בכל הקונגרסים עד כה", כתב יעקב רבינוביץ.¹⁰¹

לאנשי "הפועל הצעיר" הארצישראלים התברר, כי דווקא אלה מביניהם שהיו קיצוניים בתביעותיהם, כמו א.ד. גורדון ואליעזר יפה, היו קרובים אל אנשי "הפועל הצעיר" המערביים, "כי המערביים גם הם קיצוניים".¹⁰² אולם מאידך גיסא אף התברר, כי המערביים קיצוניים גם מבחינה אחרת. כי "דווקא הם היו הכי קרובים ל'צעירי-ציון' השמאליים, בנוגע להבלטת הסוציאליזם [הסוציאליזם]. ואילו שמעון רבידוביץ הבין, כי בובר הופיע אמנם "כתנא מסייע ל'צעירי-ציון", אך בעצם הוא מתנגד להם וחותר במסתרים תחת כל יסודות השקפותיהם." בובר דרש אמנם פרוגרמה סוציאליסטית, אך תפיסתו זהה במהותה עם זו של "הפועל הצעיר" הארצישראלי.¹⁰³

99. הפועל הצעיר, 32/31 (תר"פ).

100. R. Weltch, "Rundschreiben der zentralen Waad", *Die Arbeit*, 5/6 (April 1920)

101. יעקב רבינוביץ, "על הוועידה", הפועל הצעיר 32/31 (תר"פ).

102. שם.

103. רבידוביץ, "הוועידה בפראג", מקלט (תרפ"ב), כרך שני, עמ' 130.

י"ב.

"ההתאחדות" הוקמה במידה רבה מתוך תחושה, כי "הפועל הצעיר" ו"צעירי־ציון" יהוו אולי את הכוח היחידי המסוגל להגשים את הציונות העובדת, באשר "פועלי־ציון" עלולים ליהפך למפלגה, אשר תיטוש בסופו של דבר את המחנה הציוני. סכנה זו היתה מוחשית בעיני אנשי "הפועל הצעיר" באירופה, מפני שראו לנגד עיניהם בעיקר את התהליכים אשר אימו על אופיים הציוני של "פועלי־ציון" בארצות אירופה המזרחית. אי לכך ראו את עצמם כתנועת העבודה הציונית בהא־הידיעה.

התיאוריה של "פועלי־ציון" היתה, לדעתם של אנשי "הפועל הצעיר", רק נוסחה, אשר היתה צריכה לאפשר להם להישאר כציונים סוציאלי־דמוקרטים טובים. אך כיון שלקחו חלק במלחמת־המעמדות של עמים אחרים והתכחשו לתפקידם האמיתי, הרי בכורח המציאות, תגבר הסוציאלי־דמוקרטיה שלמענה נלחמו, על הציונות, ותוציא אותם מן המחנה הציוני.¹⁰⁴

הקמתה של "אחדות העבודה" בפברואר 1919 שיוותה ל"פועלי־ציון", או לפחות לחלקים חשובים מתוכם, תדמית שונה בעיני אנשי "הפועל הצעיר" הגרמני. אם לפני הקמתה של "אחדות העבודה" נראה היה, כי "פועלי־ציון" של אירופה המזרחית יקבעו את אופיים של "פועלי־ציון" בארץ־ישראל במגמה של רדיקליזציה מעמדית של מפלגתם הארצישראלית, הרי אחרי כינונה של המפלגה החדשה החלו רבים מאנשי "הפועל הצעיר" המערבי לפקפק בטעם סירובו של "הפועל הצעיר" הארצישראלי להשתתף בהקמתה. לדעתו של הוגו ברגמן ייסוד "אחדות העבודה" הוא נקודת מפנה חיובית חשובה בתולדות הסוציאליזם היהודי. "עד כה ייצאה אירופה את התיאוריות שלה לארץ־ישראל, עתה נושא הפועל הארצישראלי את הכרתו בדבר הסוציאליזם של העבודה ושל משמעותה המהפכנית של התנועה העברית בתוך היהדות לתוך אירופה." בעיני ברגמן היתה ועידת פראג רק הקדמה לאיחוד עם "אחדות העבודה".¹⁰⁵

לדעתו של רודולף סמואל, "פועלי־ציון" הם סוציאלי־דמוקרטים ואנו סוציאליסטים, אך "אחר הוא המצב בארץ־ישראל". אמנם ל"אחדות העבודה" יש אידיאולוגיה ש"הפועל הצעיר" איננו יכול לקבל, אך זוהי "אידיאולוגיה פיקטיבית", ומאחר ש"אחדות העבודה" נאלצה תוך התחרות

Die Arbeit, 5/6 (April 1920), p. 59. 104

H. Bergmann, "Zur Gruendung der Hitachdut Haavoda in Palaestina", *Die Arbeit*, 19/20 (20.10.1919) 105

"ברגמן לוחץ לאיחוד שלם [...]", אגרות שפרינצק,

תל־אביב תשכ"ה, כרך א, עמ' 158.

עם "הפועל הצעיר" לקבל יותר ויותר את עמדתו בשאלות הלאומיות, הרי קשה לקבוע היום "הבדלים בעלי אופי עקרוני בין שני הארגונים".¹⁰⁶ לסמואל נראה, כי התנגדותו של "הפועל הצעיר" לאיחוד עם "אחדות העבודה" הארצישראלית יותר משהיא נובעת מנימוקים אידיאולוגיים, מקורה באי-נכונות לוותר על מסגרתו כ"חברות חיים". על קושי זה ניתן, לדעתו, להתגבר על-ידי איחוד פדרטיבי.

גם רוברט ולטש חייב איחוד פדרטיבי, אך מטעמים שונים לגמרי. הוא חש, כי "אחדות העבודה" תידחה על-ידי היסודות הקומוניסטיים שבתוך "פועלי-ציון" לעמדות אנטי-ציוניות. איחוד מלא בין "אחדות העבודה" ל"הפועל הצעיר" היה מגדיל סכנה זאת (כנראה, מפני שכל האגף הציוני היה נדחק לעמדות רדיקליות) ואילו קיומו העצמאי של "הפועל הצעיר" ידחוף את "אחדות העבודה" להתחרות איתו במעשה הסוציאליסטי, מה שישמיט את הקרקע מן התעמולה של השמאל הקומוניסטי.¹⁰⁷

ולטר פרויס, אשר גרס, כפי שכבר ראינו לעיל, שיש לחייב מלחמת המעמדות, ראה ב"עבודה משותפת" עם "אחדות העבודה" "הכרח חיים", במיוחד כשהתברר בוועידת "פועלי-ציון" שקיימים עדיין במפלגה זו "חוגים רחבים, אשר רואים במפעל הבנייה הציוני את ההצלה היחידה לעם היהודי".¹⁰⁸

אך היה זה דווקא ארלוזורוב, שתמך תמיכה מלאה בעמדתו השלילית של "הפועל הצעיר" הארצישראלית לגבי תביעת האיחוד של "אחדות העבודה", מפני שראה באיחוד ויתור על רעיונותיו של "הפועל הצעיר". בהתנגדות זו התמיד - אם כי הטעמים להתנגדותו השתנו במשך הזמן - עד לאיחודן של שתי המפלגות בראשית 1930.¹⁰⁹

י"ג.

אם היתה קיימת קירבה רבה בין "הפועל הצעיר" הארצישראלית והמערבית בתפיסת האדם והחברה, הרי נראה, כי ניגודים עמוקים - אם כי לא מודעים בתקופה זו - חצצו בין רוב חבריהם ביחס לעצם התפיסה הציונית. באופן כללי

"Der sozialistische Zionismus nach der Jahreskonferenz", *Die Arbeit*, 106. (August-September 1920)

R. Weltsh, "Prag, Haifa und weiter", *Die Arbeit*, 1/2 (April 1921) .107

W. Preuss, "Wohin gehen wir?", *Die Arbeit* (August-September 1920) .108

.109 ראה: *Die Arbeit* 5/6 (31.3.1919); מרים גטר, "תרומתו של ארלוזורוב לעיצוב דמותה של תנועת העבודה בשנות העשרים", מאסף, ז (תשל"ה), עמ' 101.

ניתן לקבוע, כי בשביל רובם המכריע של אנשי "הפועל הצעיר" הארצישראלי-לי היתה השאיפה לרוב יהודי בארץ-ישראל בבחינת אכסיומה שאין להרהר אחריה; ואילו רבים מאנשי "הפועל הצעיר" המערבי נטו לתפיסות אחדת-העמיות בדבר מרכז רוחני, מבלי לתלות אותו בהשגת רוב יהודי בארץ. היה ברור ומוחלט בעיני הארצישראלים "כי ארץ-ישראל איננה רשאית להיות רק מרכז לאומי, אלא היא היא הפתרון השלם של שאלותינו".¹¹⁰ תפיסתם של רבים מבין האינטלקטואלים המערביים מצאה ביטוי בדברי הנס כהן, שהגדיר את הציונות כנסיון להחיות העם. "יצירת מרכז יהודי בארץ-ישראל הוא רק אמצעי לשם כך [...] אם זהו האמצעי היחידי – על כך ניתן להתווכח; איננו מאמינים כך. יש לנו אמון עמוק מדי בכוחות האלמנטריים של אורגניזם הדם והתרבות שלנו, בן ארבעת-אלפי השנים. הוא יתמיד גם בלי ארץ-ישראל." משום כך "אין אנו יכולים לתפוס את ישוב ארץ-ישראל על-ידי יהודים כמטרה סופית".¹¹¹ אף שניסוחים אלה היו בוודאי קיצוניים, שיקפו ללא ספק את השקפותיהם הבסיסיות של רבים מן האינטלקטואלים הציוניים הללו.

נראה, כי במחלוקת על ארץ-ישראל כפתרון לשאלת היהודים או היהדות היתה אי-הבנה עמוקה בין ציוני המזרח והמערב. "רק בזמן מאוחר יותר למדתי לדעת, כי הציונים האמיתיים ברוסיה היו כולם בעד קיום מדינה יהודית ממש", כתב לאחר שנים קורט בלומנפלד.¹¹² אף בשביל ארלוזורוב, היתה השאיפה לרוב יהודי בארץ-ישראל הנחת-יסוד, כאשר קבע ב"הסוציאליזם העממי היהודי", כי "הצורך הלאומי הראשון הוא איפוא ליצור רוב יהודי בארץ-ישראל".¹¹³

אם כי גם בחוגי "הפועל הצעיר" הארצישראלי, אולי יותר מאשר בחוגים אחרים בתנועת העבודה, היו אחרי המלחמה חששות מפני בואה של עלייה המונית, אשר עלולה לטשטש את אופיו החלוצי והעברי של הישוב החדש בארץ-ישראל, הרי בקרב אנשי "הפועל הצעיר" המערבי נשמעו קולות רבים, שנתפרשו כנכונות לוותר על רוב יהודי בארץ-ישראל, אם השגת רוב זה תהיה כרוכה במדיניות אשר לא תעלה בקנה אחד עם העקרונות המוסריים

110. שפרינצק בוועידת פראג, הפועל הצעיר, 28 (תר"פ). ראה גם רבידוביץ על היהודי המערבי "[...] אחדות רוחנית מחודשת בחיבור עם מושגים סוציאליים ומדיניים כלליים, אמונה בחידוש האדם וקידוש החיים [...]". "הוועידה בפראג", מקלט כרך ד', (תר"פ), עמ' 127.

111. Hans Kohn, *Nationalismus*, p. 96.

112. שאלת היהודים כחוויה, עמ' 37.

113. כתבים ג, עמ' 66.

הנעלים שאין לנטשם בשום תנאי. אי לכך חששו מפני ציונות השואפת לארץ-ישראל יהודית גדולה ומפני הרצון ליהפך לרוב. "לא, אנו אומרים, מדיניות זאת היא של השטן; איננו רוצים להיכנס כשליטים",¹¹⁴ ענה ברגמן ב־1918 לדורשי רוב יהודי בארץ-ישראל.

בשביל אינטלקטואלים אלה כל טעמה של הציונות הוא בשאיפה לאיכות, לחברת מופת. "אמת נכון הדבר, אנו רוצים להפיח את נשמתנו לתוך הארץ, אנחנו רוצים להיות שם הכוח הרוחני המכריע. אך אין זאת שאלה של כמות."¹¹⁵ ואילו הנס כהן קבע, כי "תכניתנו המכסימלית ביחס לארץ-ישראל איננה כמותית אלא איכותית."¹¹⁶ על העליה לארץ-ישראל להיות סלקטיבית ופרודוקטיבית. "אם נשריש בארץ-ישראל דלפנות המונית, נוסח אירופה, על-ידי התישבות מזורזת, אם ננצל את אפשרויות התיירות ונלך לארץ-ישראל כרוכלים המכריזים על מרכולתם, כסוחרים, ואולי כרמאים, נהיה בתוך מספר שנים לרוב, אך דווקא משום כך תהיה ארץ-ישראל ארץ בלתי יהודית לחלוטין [...]" כתב ברגמן בשנת 1918.¹¹⁷

יתר על כן, האינטלקטואלים המערביים אף הטילו לפעמים ספק בעצם המפעל הציוני, אם לא יגשים את האידיאלים החברתיים הנעלים שבהם דגלו אנשי "הפועל הצעיר": "אולם בשעה זו, בשעה שכל העמים נמצאים במצב של ירידה, לא די ליצור עוד עם אחד, אשר "בהצטרפו לחבר העמים יורעל מן האטמוספירה השולטת בתוכו – אם אין העם החדש הזה יוצא להגשים צורה של חיים קיבוציים יותר נעלים", דברי בובר בוועידת פראג.¹¹⁸ מתביעתו של בובר אל הנוער היהודי, לעשות את ארץ-ישראל ל"מרכז האנושות" – ולא ל"אלבניה חדשה" – ל"ישע העמים"¹¹⁹ ולא לכלי-משחק בידי העמים, הסיקו חוגים אלה של אינטלקטואלים בוודאי את המסקנה, כי "בלי התחדשות מוסרית [...] כל הענין של ארץ-ישראל איננו כדאי." זוהי התרשמותו של יעקב רבינוביץ מן "המערביים" בוועידת פראג.¹²⁰ כמו אינטלקטואלים רבים, חתרו גם אנשי "הפועל הצעיר" המערבי, על-ידי מטרותיהם האוטופיות, אל מציאות עמוקה יותר, אשר תנצח את

H. Bergmann, "Die wahre Autonomie", *Der Jude, 1918-1919*, p. 372 .114
שם. 115

Hans Kohn, *Nationalismus*, p. 96 .116

H. Bergmann, "Die wahre Autonomie", *Der Jude, 1918-1919*, p. 373 .117

.118 הפועל הצעיר, 28 (תר"פ), וראה דבריו של רבינוביץ על הוועידה, הפועל הצעיר 32/31 (תר"פ), עמ' 11.

M. Buber, *Die Juedische Bewegung*, II, Berlin 1920, p. 176 .119

.120 הפועל הצעיר 32/31 (תר"פ).

המציאות האמפירית של הפוליטיקנים.¹²¹ "הנני שומע את הפוליטיקאים הפיקטיביים המכנים את עצמם פוליטיקאים ריאליים, מפני שהם רואים בדוחק את המציאות של יום אחד, את המציאות הקיוונית של ההסתבכות [...]" כתב בובר, ותולה את הגשמת הציונות בהצלחה לחץ את "ארץ-ישראל שלנו" מהשיטות המדיניות של ארצות המערב, מן המשטר הכלכלי הקיים בהן ומצורות החיים השליטות של "התרבות" (במרכאות) המערבית.¹²²

אולם אם מנקודת-המבט של עקרונות אֶתיים ראו את עצמם לטווח ארוך כריאליסטים האמיתיים, הרי בהערכת התנאים הכלכליים של הארץ ואפשרות יות הקליטה היה הריאליזם של האינטלקטואלים המערביים דווקא "ריאליזם של היום". מחשבתם הציונית של האינטלקטואלים האלה התנהלה ביסודה בדפוסי התפיסה האחד-העמית, כפי שפירשו אותה בארצות אירופה המרכזית. הואיל ולא היו נתונים לאילוצי הגירה חסרו את תחושת הדחיפות שהיתה נחלתם של רוב ציוני אירופה המזרחית, ומוכנים היו להסכים להגבלת העלייה, גם מתוך ראיית המציאות הכלכלית הקשה של ארץ-ישראל בשנים אלה. "אין זה מספיק", כתב רוברט ולטש אל אליעזר קפלן, מנהיגם של "צעירי-ציון", ש"כפתרון יחידי יש בפינו רק תשובה אחת: עלייה".¹²³

אין ספק, כי לאומיותם ההומניסטית העמוקה (והדוגמטית) של האינטלקטואלים המערביים ואמונתם, כי תמונת העתיד האוטופית שלהם היא גם המציאותית יותר, הן הן המקור להבדלי גישה יסודיים בין רבים מביניהם לבין רובם של אנשי "הפועל הצעיר" הארצישראלי ושל "צעירי-ציון" ביחס לשאלה הערבית, והוא הדבר שהיה עתיד להביא אותם לאכזבה מן "הפועל הצעיר" ולעזיבתו ויותר מאוחר להצטרפות אחדים מאנשי השורה הראשונה שלהם אל "ברית-שלום".

אף כי "השאלה הערבית" – בתקופת התהוותו של "הפועל הצעיר" המערבי והקמתה של "ההתאחדות" – לא נתפסה על-ידי ציונים רבים כאחת הבעיות המרכזיות, אשר סביבה התגבשו זרמים ומפלגות, מן הדין לציון את גישותם של רבים מאנשי "הפועל הצעיר" המערביים לשאלה זאת כבר בשנים אלה, ולהבליט את הבנתם למרכזיות הבעיה. הם היו בין הראשונים בתנועה הציונית, אשר הכירו בקיומה של תנועה ערבית לאומית בארץ-

121. Jeno Kurucz, "Struktur und Funktion der Intelligenz während der Weimarer Republik", *Sozialforschung und Sozialordnung*, 3, p. 74

122. M. Buber, *Die Juedische Bewegung*, II, pp. 194–195.

123. ר. ולטש אל א. קפלן, 25.5.1920, ארכיון ציוני מרכזי (להלן אצ"מ) A 167/23.

ישראל,¹²⁴ אך סברו כי צריך וניתן להגיע אתה להבנה ולהסכם. רגישות זאת מקורה בוודאי בחווית מלחמת העולם, שבה ראו התפרצות של לאומנות תוקפנית המביאה לשנאה, להרג ולהרס. משום כך הבחינה אזנם אף בצלילים "צורמניים של לאומנות" במחנה הציוני, אשר למלחמה בהם הקדישו את כל כוחם האינטלקטואלי.

כבר בשנת 1918 קבע הוגו ברגמן במאמר שהוזכר לעיל כי "מבחן האש לאופיו היהודי האמיתי של ישובנו יהיה יחסנו אל הערבים". ורוברט ולטש כתב אל בובר, בתגובה על תכניות ציוניות אחרי הצהרת-בלפור (כבר בראשית 1918) כי "כבר עתה מורגשים סימנים של אימפריאליזם ציוני אכזרי."¹²⁵

ולטש התאונן, כי גם חברי "הפועל הצעיר" הארצישראליים רואים בערבים "קבוצת אנשים נחותה", ומציע לשלוח לערבים וליהודים כאחד "כעין מטיפים נודדים" ולהסביר להם כי מערכת היחסים ההדדית צריכה להשתנות וכי הציונות תוכל להתגשם רק "כענין של צדק ושל אנושיות גבוהה יותר."¹²⁶

אין זאת, כי אינטלקטואלים אלה האמינו בלאומיות משוחררת משאיפות שלטון והתפשטות. הם האמינו בבגרותם הנפשית של העמים הנאבקים על השתחררותם מן השלטון האירופי האימפריאליסטי. מול הלאומנות האימפריאליסטית והאגרסיבית של עמי אירופה תביא הציונות למזרח התיכון - כך קיוו - את הלאומיות האמיתית, הלאומיות הסוציאליסטית, וזו תיפגש במזרח עם עמים אשר סבלו מן השלטון האימפריאליסטי, ולפיכך יהיו פתוחים לבשורתה.¹²⁷

תפיסתם הלאומית-הציונית של האינטלקטואלים הציונים המערביים היתה ללא ספק האנטי-תיוזה המוחלטת לגישתו הפוליטית של ז'בוטינסקי. במקום אימרתו המפורסמת, כי כדי להשיג את ארץ-ישראל יהיה מוכן לבוא בברית גם עם השטן, קבע הנס כהן, כי "במקרה זה לא נבנה את ארץ-ישראל כלל."¹²⁸

124. בניגוד להכרתם של אנשי "הפועל הצעיר" המערבי, לרבות ארלוזורוב, קבע, למשל, איש "הפועל הצעיר" הארצישראלי, יוסף אהרונוביץ, כי "אפשר [...] לדבר כאן על כל מיני מגמות ופניות מצדדים שונים, אך לא על תנועה לאומית ערבית". יוסף אהרונוביץ, "לעצמנו", מעברות, ב, עמ' 238-239.

125. M. Buber, *Briefwechsel*, II, 10.1.1918.

126. ראה הערה 124.

127. M. Buber, *Die Juedische Bewegung*, II, p. 215.

128. Hans Kohn, *Nationalismus*, p. 97.

לימים הגדיר רוברט ולטש כבהירות את ניוודי התפיסות בקבעו, כי בעצם קיימות בציונות רק שתי השקפות עקביות: האחת של ז'בוטינסקי, האומרת שאנו רוצים רוב בארץ-ישראל, ואשר פירושה דחיקת רגל הערבים, אם כי איננו רוצים לנצל את הרוב שלנו לשם שלילת זכויות הערבים; ואילו ההשקפה השניה אומרת שאנו שואפים ליצור בארץ-ישראל מרכז עבודה ותרבות יהודי אוטונומי, ובין שנהיה רוב או מיעוט אנו רוצים חברה דו-לאומית.¹²⁹

אולם בתקופה שבין השנים 1918 וראשית 1920 לא עמדה הבעיה הערבית עדיין ברום עולמה של הציונות, ולא הועלתה לדיונים פומביים בבמות השונות של ההסתדרות הציונית, ולא נזכרה אף בהצעת הפרוגרמה שניסח "הפועל הצעיר" הגרמני לקראת הוועידה העולמית.

י"ד.

בתוך תקופה קצרה, לאחר ייסודם של סניפים במקומות שונים בגרמניה, היה "הפועל הצעיר" לאחד הכוחות החשובים בציונות הגרמנית. התקרבותם של ציונים רבים לרעיונות ותפיסות סוציאליסטיים פתחה תהליך של פוליטיזציה בהסתדרות הציונית שם או לפחות האיצה אותו. הסתדרות זאת, שהיתה מורכבת, כפי שראינו, מסניפים מקומיים ומ"אגודות מעמדיות" (Standesverbindungen) של אקדמאים (KJV) ושל סוחרים (כרית הרצל), החל בה עתה תהליך של דיפרנציאציה פוליטית, והתגבשו בה המפלגות העיקריות, שהופיעו גם בקרב ההסתדרות הציונית העולמית.

מתוך הערכה חיובית של תהליך זה כתב רודולף סמואל, כי "הציונות הגרמנית מתחילה לאט-אט להשתחרר מאורח הפעילות הזעיר-בורגני ולהפוך לתנועה פוליטית".¹³⁰ אך התהליך התבטא גם על-ידי הכנסת המומנט המפלגתי אל הציונות הגרמנית. היה זה באופן פאראדוכסלי דווקא "הפועל הצעיר" ה"אנטי-מפלגתי", אשר גרם לא במעט לתהליך זה.

כדי למנוע את התפלגותה של ההסתדרות הציונית הגרמנית על-פי זרמים מפלגתיים, הסכימה ועידת ציוני-גרמניה שהתכנסה בסוף שנת 1918 – אחרי ויכוח נוהלי ממושך – לשתף את נציגי "הפועל הצעיר" בזכות דעה מייעצת בלבד, אולם כבר בוועידה לענייני ארץ-ישראל, שנערכה בקיץ 1919, השתתפה משלחת בת 39 חברים של "הפועל הצעיר", ואליה הצטרפו גם הצירים המעטים של "פועלי-ציון" ומספר סוציאליסטים בלתי-מאורגנים,

¹²⁹ "Zur Lage", *Die Arbeit*, 1 (September 1922).

¹³⁰ R. Samuel, "Wahlbetrachtungen", *Die Arbeit*, 2/3 (15.2.1920), p. 30.

ואלה היוו עתה מערך עבודה סוציאליסטי (Sozialistische Arbeitsgemeinschaft). אין ספק, כי כוכבו של "הפועל הצעיר" דרך על במתה של הציונות הגרמנית הודות לגל הסוציאליסטי אשר עבר על גרמניה בשנה זו. גל זה הורגש היטב גם בקרב הציונות הגרמנית, ציונים רבים נתפסו לרעיונות סוציאליסטיים והצטרפו אל "הפועל הצעיר", אשר תפיסתו הסוציאליסטית תאמה כל כך את רוחם.

הצלחתו של "הפועל הצעיר" הגיעה אל שיאה בתוך תקופה קצרה. על-פי יוזמתו נתקבלו בוועידה לענייני ארץ-ישראל שורה של החלטות בדבר הלאמת קרקע, תמיכה באגודות שיתופיות, סוציאליזציה של התחבורה, החשמל, הנמלים, המים וכו', פיקוח על מפעלי תעשייה פרטיים, חזוי עבודה קולקטיביים, שיתוף הפועלים בניהול המפעלים, תנאי-עבודה ועוד.¹³¹ דומה כי אנשי "הפועל הצעיר" יכלו בצדק לקבוע, כי "גם הציונות הגרמנית הרשמית נשלטת יותר ויותר על-ידי רעיונות סוציאליסטיים".¹³²

אולם בשכך הגל הזה ועם התאוששותן של המפלגות הבורגניות ברפובליקה הוויימאריט בשנת 1920, ירדה גם התלהבותם הסוציאליסטית של ציונים גרמנים רבים. "שכרון נובמבר של הבורגנות הגרמנית חלף [...] מצב-הרוח הוא אחר ומצב-רוח חדש זה השפיע גם על הבורגנות הציונית", כתב ארוז בבטאון המפלגה.¹³³

מול התגבשותו של הגוש הסוציאליסטי החלה כבר בוועידה לענייני ארץ-ישראל להתיצב קבוצה של ציונים בעלי-השקפות אנטי-סוציאליסטיות ובין שני הכוחות הללו נמצאה מגמה בעלת אופי סוציאלי-רפורמטורי. התיחסותם של ציונים רבים לרעיונות סוציאליסטיים גרמה בהסתדרות הציונית של גרמניה להתהוות אופוזיציה למגמות אלה, אשר התארגנה בקבוצת "בנין הארץ". כך החלו להתגבש בציונות הגרמנית, כמו בהסתדרות יות ציוניות בארצות אחרות, שני מחנות: האחד שהיה מורכב מן המפלגות הסוציאליסטיות, "הפועל הצעיר" ו"פועלי-ציון" ושל ציונים, אשר אמנם לא היו סוציאליסטים, אך תמכו בתביעות שונות של תנועת העבודה הארצי-ישראלית; ואילו המחנה השני נטה לתפיסות כלכליות וסוציאליות של ברנדייס ותומכיו, שבוטאו בוועידה הציונית השנתית בלונדון, בשנת

J.R., 39 (3.6.1919) .131

Gerda Goldberg-Arlosoroff, "Zum Palaestina-Delegiertentag," *Die Arbeit*, 12 (20.6.1919), p. 143

Eres, "Nach dem Delegiertentag", *Die Arbeit*, (July 1920) .133
Arbeit, 18 (20.9.1919)

1920. 134. הראשונים התארגנו לקראת הבחירות לקונגרס הציוני ה"ב, בשנת 1921, ב"רשימת הקבוצה הציונית המאוחדת" בראשותו של ארתור הנטקה. קבוצה זו זכתה לנצחון מכריע בבחירות בקבלה 5143 קולות ואילו רשימת "בנין הארץ" זכתה ב־622 קולות בלבד.¹³⁵

אמנם, נכון ש"הפועל הצעיר" לא "כבש" את הציונות הגרמנית, אולם אין ספק, כי השתייכותם – אף הזמנית, כמו אצל בלומנפלד – או קירבתם אל "הפועל הצעיר" ואל רעיונותיו, של רבים ממייצגיה הבולטים נתנו את אותותיהם גם בשנים הבאות, כאשר הכוח העיקרי שבה היה "המרכז השמאלי". מבחינה זו לא היו "שנות הזוהר" של "הפועל הצעיר" (1919-1920) אפיזודה בלבד אלא השאירו את רישומן בציונות הגרמנית לאורך שנים.

התגברותה של הדיפרנציאציה המפלגתית בהסתדרות ציוני גרמניה והשתלבותו של "הפועל הצעיר" במאבקים הפוליטיים-מפלגתיים בתוכה, השפיעו מצידן וטישטשו את ההבחנה שביקש לעשות בינו לבין מפלגות אחרות. "הפועל הצעיר" הפך בהכרח למפלגה, והתפתחות זו עוררה מורת־רוח אצל צעירים רבים שהצטרפו אליו, גם כיון שחשבו למצוא בו מסגרת קרובה יותר לתפיסתה של תנועת הנוער, דהיינו למושג החברותא. אמנם מוכנים היו להשלים עם קיומו של "הפועל הצעיר" כמפלגה, בחשבם מסגרת זו הולמת את התנאים של יהדות אירופה המזרחית, שאתה ביקשו לשתף פעולה, אך ראו אותה כזרה לרוחו של הנוער הציוני בגרמניה. "ומהו 'הפועל הצעיר' למעשה? [...] מפלגה כמו כל המפלגות [...] כאן שורש הרע, הסיבה לעמדתו האפסית של הנוער", כתב, כבר בסוף שנת 1919, אחד מחבריו הצעירים.¹³⁶

אי לכך נמשך בין חבריו הוויכוח אם אמנם צריך "הפועל הצעיר" להיות מפלגה או – כפי שרצו לראותו רבים מבין האינטלקטואלים הצעירים אשר הצטרפו אליו – כעין מיסדר או ברית.

מנהיגי "הפועל הצעיר" הגרמני נאלצו להסביר מחדש את היחוד שבמפלגתיות שלו. הם הסבירו, כי "הפועל הצעיר" יכול למלא תפקיד מיוחד בפוליטיקה, וכי אופיו והשפעתו צריכים להיות מורגשים בדרכי טיפולו

Richard Lichtheim, *Geschichte des Deutschen Zionismus*, Jerusalem 1954, .134 p. 224

J.R., 65 (16.8.1921) .135

V. Goldschmidt, "Deutsch-zionistische Jugend und Hapoel Hazair", *Die Arbeit*, 18 (20.9.1919) .136

בבעיות הפוליטיות של התקופה. "תפקידו של 'הפועל הצעיר' – לכנס את כל הכוחות המוכנים להתעלות מעל למריבות היום-יום והקנוניות של הפיליסטריות, ולשרת את הסדר החדש של העם היהודי על-ידי יצירת מפעלים למען אינטרס הכללי", כתב גיאורג לנדאואר.¹³⁷

היתה בוודאי נימה אירונית בכך, כי לקראת הבחירות לוועידת ציוני גרמניה בשנת 1919, ביקש איש "הפועל הצעיר" רודולף סמואל לשכנע את מנהיגי תנועות הנוער הציוניות, אשר הופיעו ברשימה משלהן, "רשימת הנוער", כי אין להם היכולת הפרוגרמטית להיות מפלגה ומצד שני, שאין להם גם מנוס מלהיות מפלגה, וכי מקומם ב"הפועל הצעיר". ואילו רוברט ולטש האשים את מנהיגי ה"בלאווייס", כי הם נוהגים ב"התנורות פוליטית" ובגישה מופשטת, כאשר הם מנסים להחדיר לאנשיהם, "בלי פרוגרמה מפלגתית אותו רגש אחריות עמוק, המהווה את הערובה הטובה ביותר לרעיון הציונות". הוא הטיף – ללא הצלחה – "לפרוץ" את המסגרת הצרה של ה"בלאווייס" ולהצטרף אל "הפועל הצעיר".¹³⁸

ט"ו.

כבר ציינו בראשית דיוננו כי השנים 1918–1920 היו שנות השיא של "הפועל הצעיר". כוכבו דרך בשמי הציונות המערבית, אך הוא עורר תקוות גדולות גם בתנועת העבודה בארץ-ישראל. "מלבד כסף אני דורש מכם שימת-לב רבה למחנה של רייכרט, הפוזיציה החשובה היחידה והבטוחה", כתב שפרינצק למרכז "הפועל הצעיר" בארץ.¹³⁹

אולם השפעת "המערביים" ב"הפועל הצעיר" בארץ-ישראל וב"התאחדות" לאחר ועידת פראג נמוגה עד מהרה. רוב אנשי "הפועל הצעיר" הגרמני – כמו כלל הציונים המערביים – לא עלו בשנות העשרים ארצה, ואלה אשר עלו לא השתלבו, לבד מיחידים, במפעלי ההגשמה החלוציים של תנועת העבודה הארץ-ישראלית ולא בממסד הפוליטי שלה. האינטלקטואלים המערביים לא נעשו חלוצים ופועלים בארץ-ישראל, אלא נשארו אנשי המקצועות החפשיים באירופה המרכזית והשתייכו מבחינה סוציאלית אל המעמד הבינוני.

כשמונה שנים לאחר ועידת פראג נתן שפרינצק – בוודאי בהתייחסו אל "הפועל הצעיר" הגרמני – ביטוי לאכזבתו במכתב אל בובר: "דווקא בתחומי

137. Georg Landauer, "Zur Frage der Galut-Bewegung", *Die Arbeit*, 1/2 (1921).

138. מכתב אל גיאורג שטראוס, אצ"מ 162/21.A.

139. אגרות שפרינצק, עמ' 124 (ז' אלול תרע"ט).

השפעתך הבלתי־אמצעית, במחיצת ילדי רוחו של בובר, דווקא ממקום זה באה אכזבה לא מעטה; הכוחות שזוו – שבו מאמצע הדרך הבלתי־סלולה והקשה. הם נסוגו אחור – ונסיגה זו לאחור הגיעה עד לפיליסטריות ולפקחות של תורת "המרכז השמאלי" בציונות. נתגלה שמה שחשב לזוו במערב, לא היה חדור הכרה מספיקה והחלטה גמורה, אלא פרי רגשות רומנטית רגעית, והכל נשאר בגדר של מצב־רוח חולף [...]".¹⁴⁰

אין ספק, כי הסיבה העיקרית למיעוט העלייה מקרב ציוני המערב, שבארצות אירופה המרכזית חסרו בשנות העשרים הלחצים הסוציאליים והפוליטיים, הדוחפים את הנוער היהודי לעזוב את הארצות הללו. עד לעלייתו של היטלר לשלטון לא היה קיים בגרמניה אותו "הכורח הקדוש", שהיה בן כדי לאלץ את הציונים להגשים את ציונותם ולשנות את חייהם באופן יסודי.

בלי אחיזה ממשית בארץ־ישראל, בישוב היהודי המתהווה ומעצב את דפוסיו הכלכליים, החברתיים, המדיניים והתרבותיים, נשאר "הפועל הצעיר" הגרמני בהכרח מין יצור אוורירי חסר שורשים והשפעה (להוציא את ארלוזורוב, כמובן). השקפותיהם הסוציאליסטיות, האידיאליסטיות, של האינטלקטואלים הצעירים לא התגבשו לתכניות פוליטיות ריאליות תוך קונפירנטציה עם המציאות על מרכיביה השונים. תביעתם ל"מטה־פוליטיקה", היינו, למדיניות הנאמנה לעקרונות אתיים מוחלטים, התעלמה, כמו אצל אינטלקטואלים רבים, מן ההבחנה בין "מוסר הכוונה" (Gesinnungs-ethik) של האיש הפרטי לבין "מוסר האחריות" של איש הציבור הפועל.¹⁴¹ אי לכך גם התיחסו, כאינטלקטואלים רבים, באי־סובלנות אל דפוס מחשבה אשר נקבעים במידה רבה על־ידי רגשות קיבוציים עזים, אשר בהם חייב המדינאי האחראי להתחשב, ואילו הם ראו בם "לאומנות ציונית". אולם אם אנשי "הפועל הצעיר" המערבי נכשלו בתחום ההגשמה והמעשה, הרי כאינטלקטואלים, שנשואו מחוץ לתחום הפעילות הפוליטית היו־יום־יומית, יכלו, דווקא בגלל נאמנותם לערכים הומניסטיים על־זמניים, להבחין ביתר חריפות במגבלותיה של הפוליטיקה ה"ריאלית" היו־יום־יומית, וקרה שדווקא "הריאליזם העמוק" שלהם התאמת לאורך ימים.

140. שם, עמ' 351 (חשון תרפ"ח).

141. מכס ובר, הפוליטיקה בתורת מקצוע, תל־אביב תשכ"ב, עמ' 74-75. ראה גם: Hans-Helmuth Knuetter, *Die Juden und die Deutsche Linke in der Weimarer Republik*, p. 56. המחבר טוען כי מחשבותיו של ובר לא השפיעו כנראה על השמאל.

"הפועל הצעיר" הגרמני היתה קבוצת אינטלקטואלים, אשר מעוף מחשבתם וטוהר כוונותיהם שקעו בין המאורעות ההיסטוריים. בסכמו את גורלה של הציונות המערבית בכללותה כתב הוגו ברגמן, כי היא היתה "ההבהוב האחרון של להבת לאומיות הומניסטית ברגע היסטורי, שבו נהפכה הלאומיות אצל כל העמים לתנועה אנטי-הומניסטית." "ההיסטוריה הציונית", קבע ברגמן, "עברה עליה [על הציונות הגרמנית] לסדר-היום."¹⁴² האומנם?

142. "הציונות המערבית דעתה וגורלה", הפועל הצעיר, 36 (תש"ג).

